

Recenzie:

Henry Kissinger „Diplomația”

Efectuată de studentul facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Jurnalism, ULIM, anul II

Burlacu Roman

Plan:

0.Biografia

1.Noua ordine mondială

2.Regula jocului: Theodore Roosevelt sau W. Wilson

6.Realpolitik se răzbună

7.O mașinărie a Judecății de Apoi politice: Diplomația europeană înaintea Primului Război Mondial

9.Noua față a diplomației: Wilson și Tratatul de la Versailles

10.Dilema învingătorilor

11.Streseman și revirimentul învinșilor

12.Sfârșitul iluziei: Hitler și distrugerea ordinii de la Versailles

13.Bazarul lui Stalin

14.Pactul soviet-nazist

15.America revine în arena: Franklin Delano Roosevelt

16.Trei modalități de abordare a păcii: Roosevelt, Stalin și Churchill în Cel De-al Doilea Război Mondial

17.Începutul Războiului Rece

18.Succesul și dificultățile politicii de îngrădire

19.Dilema politicii de îngrădire: Războiul din Coreea

20.Negociind cu comuniștii: Adenauer, Churchill și Eisenhower

21. Evitând politica de îngrădire: Criza Suezului

22.Ungaria: revoltă în imperiu

23.Ultimatumul lui Hrușcirov: Criza Berlinului (1958 – 1963)

24.Concepții privind unitatea Occidentală: Macmillan, de Gaulle, Eisenhower și Kenndy

25.Vietnam:America la ananghie,Truman și Eisenhower

26.Vietnam: drumul disperării, Kennedy și Johnson

27.Vietnam: retragerea americanilor, Nixon

28.Politica externă ca geopolitică: diplomația triunghiulară a lui Nixon

29.Destinderea și nemulțumirile generate de ea

30. Sfârșitul Războiului Rece: Reagan și Gorbaciov

31. Noua ordine mondială reconsiderată

0. Biografia

Diplomatul Henry Kissinger sau Heinz Alfred Kissinger s-a născut la 27 mai 1923 la Fürth, în Bavaria, într-o familie de evrei. A fost Secretar de Stat al Administrației Americane în timpul președinților Richard Nixon și Gerald Ford. Unul dintre cei mai importanți politicieni din istoria Statelor Unite ale Americii, Henry Kissinger este laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 1973, datorită implicării sale active în soluționarea conflictului din Vietnam. Cu toate acestea, Kissinger a rămas o figură controversată în Statele Unite, fiind acuzat de mai mulți foști oficiali de rang înalt sau politologi de crime de război. Politicianul a avut, totodată, un rol esențial în diplomație.

La vârsta de 15 ani, pe fondul tensiunilor cauzate de regimul nazist, Henry, împreună cu familia sa emigrează în Statele Unite ale Americii. Ajunge astfel în New York, iar alături de familia sa obține cetățenia americană după 5 ani, mai exact la 19 iunie 1943. Deși a terminat liceul din Manhattan, diplomatul Henry Kissinger și-a păstrat accentul german, deseori fiind luat în derâdere pentru acest aspect. În primăvara anului 1947, Kissinger se înscrie la Universitatea din Harvard. Acesta având importante succese în filozofie și istorie, obține în 1950 „summa cum laude” (distincție pentru teza de doctorat, însemnând excepțional) de la Harvard. Imediat după aceasta, Kissinger a rămas la Harvard în calitate de membru al facultății în Departamentul Guvernului și în Centrul pentru Afaceri Internaționale.

În luna martie a anului 1955, ca viitor profesor de istorie a diplomației, Kissinger s-a alăturat grupului de cercetare al Consiliului pentru Relații Externe. Tot în același an devine consultant în Consiliul Securității Naționale. Monografia sa „Armele nucleare și politica externă” a avut un larg succes, iar pentru această lucrare a primit Premiul Woodrow Wilson. La vârsta de 39 de ani, Kissinger devine profesor la Harvard, iar în această perioadă este desemnat și ca director la așa numitul ”Proiect de cercetări speciale”, desemnat să facă recomandări pentru conducerea politică a țării, referitor la problemele interne și externe a Statelor Unite ale Americii. Ca șef al acestui proiect, Kissinger a fost capabil să comunice cu mari diplomați, oameni de afaceri sau academicieni, luând parte și la lucrările Comisiei pentru securitatea națională. În anii ce-au urmat, Kissinger lansează o serie de cărți, printre care cele mai importante au fost ”Nevoia de alegere: perspective ale politicii externe americane” (1961) sau „Parteneriatul neliniștit: revizuirea alianței nord-atlantice” (1965). În cea din urmă, autorul recunoștea rolul în creștere al țărilor din Europa de Vest în cadrul NATO și îndemna SUA la sporirea gradului de conștientizare al acestui fapt. Tot în această perioadă începe cariera sa politică. Cum era un simpatizant al curentului liberal din Partidului Republican, Kissinger a fost întotdeauna dornic să-și pună amprenta asupra politicii externe americane. În campaniile prezidențiale ale anilor 1960, 1964 și 1968, acesta îl susține și-l consiliază politic pe Guvernatorul de New York, Nelson Rockefeller.

La sfârșitul anilor `60, Richard Nixon este ales președintele Statelor Unite ale Americii. Acesta din urmă s-a oferit să ia un profesor de la Harvard în administrația sa în calitate de

președinte adjunct pentru securitatea națională, cel ales fiind Henry Kissinger. Kissinger a devenit o figura cheie în administrația președintelui, opțiunile sale fiind deseori alese pentru deciziile finale ale președintelui privind politica externă. În perioada anilor 1973-1974, Kissinger deține funcția de Secretar de Stat (echivalentul a Ministrului de Externe), această funcție o deține și pe timpul președenției lui Gerald Ford între anii 1974-1977.

Henry Kissinger este cunoscut ca un promotor al realpolitikului.

Realpolitik-ul promovat de Kissinger se distinge, în special, prin trei elemente:

1. Interesul național era exprimat în termeni de putere cu componența principală cea militară, punând în plan secund vitalitatea economică și stabilitatea politică.
2. Importanța credibilității în determinarea influenței și puterii unei națiuni.
3. Lipsa preocupărilor pentru susținerea forțelor democratice și pentru promovarea unei politici de apărare a drepturilor omului în țări cu regimuri totalitare.

Astfel, realismul ce a caracterizat perioada mandatului lui Nixon avea la bază premisa că orice eveniment local/regional trebuia analizat din perspectiva câștigului pe care îl reprezenta pentru S.U.A. sau U.R.S.S. în configurarea balanței de putere globală.

În perioada președenției lui Nixon este lansată așa numita „politica de intercondiționare”.

„Politica de intercondiționare” lansată de cuplul Nixon – Kissinger s-a dorit a fi un set de măsuri care să ducă la modelarea pretențiilor și intențiilor sovieticilor. Este și motivul pentru care s-a optat pentru o deschidere către China, care era proiectată drept o acțiune strategică menită să extindă spectrul opțiunilor Statelor Unite în materie de politică externă și să se limiteze, implicit, opțiunile Uniunii Sovietice.

Aceasta este vizibilă și mai mult în „Doctrina lui Nixon”, care prezenta structura principalelor direcții ale politicii externe americane, axată pe trei criterii pentru o viitoare angajare a S.U.A.:

- a) America își va respecta angajamentele prevăzute în tratate;
- b) America își va asigura protecție națiunilor aliate care vor fi amenințate de o putere nucleară, dacă supraviețuirea acelei națiuni va fi considerată vitală pentru interesele de securitate ale S.U.A.;
- c) În cazul agresiunilor non-nucleare, America va sprijini națiunea direct amenințată să-și asigure resursele necesare supraviețuirii.

Diplomatul Kissinger a promovat în timpul Războiului Rece o politică de „destindere,, vizavi de Uniunea Sovietică.

Din ianuarie 1969 până în septembrie 1972, Kissinger a făcut 29 de călătorii în 26 de țări, participând la 140 de ședințe cu liderii mondiali. În 1971, după negocieri îndelungate, URSS, SUA, Franța și Marea Britanie – au semnat un acord care definea statutul Berlinului de Vest, ceea ce a condus la o reducere semnificativă a tensiunii din Europa.

Nixon, sub influența lui Kissinger a ajuns la ideea unui parteneriat strategic dintre SUA și URSS, care, treptat a fost legat de negocierile privind limitarea armelor strategice. În aceste negocieri, Kissinger a fost personajul principal din partea americană. În perioada ce a urmat, Kissinger a efectuat mai multe călătorii la Moscova pentru a pregăti vizita istorică a președintelui Nixon în Uniunea Sovietică. Astfel la 22 mai 1972, președintele american Richard Nixon a sosit la Moscova pentru a se întâlni cu liderul sovietic Leonid Brejnev. Această vizită a reprezentat punctul culminant al politicii externe promovate de Nixon și Kissinger.

Părțile au semnat un contract pe o perioadă nedeterminată privind limitarea rachetelor anti-balistice, un acord interimar privind unele măsuri în ceea ce privește limitarea armelor strategice ofensive, precum și o serie de acorduri cu privire la cooperarea sovieto-americană în domeniul non-militare,

Henry Kissinger a jucat un rol extrem de important în pregătirea vizitei lui Nixon în China. Totuși, un lucru este interesant, marele om de stat Kissinger a forțat limitele impuse de războiul rece la începutul anilor 70, când Statele Unite au apelat la România comunistă a lui Ceaușescu pentru a realiza o deschidere spre China în scopul de a îngreui influența URSS. În iulie și octombrie 1971, Kissinger face două vizite secrete în China și poartă discuțiile cu Premierul chinez, discuții care aveau să facă posibilă întâlnirea istorică din anul 1972 dintre China și Statele Unite ale Americii.

Tot în 1973, mai exact la 22 septembrie Kissinger a fost numit Secretar de Stat, ca urmare a victoriei răsunătoare a lui Nixon în alegerile prezidențiale din SUA. Cu toate acestea, Kissinger și-a păstrat postul de asistent al președintelui privind Securitatea Națională. Acesta se pronunța pentru menținerea păcii prin crearea unei „structuri stabile” în plan internațional prin aplicarea metodelor de diplomatie. Totodată, acesta susținea neimplicarea în politica internă al altor țări.

În iunie 1973 are loc o vizită a lui Brejnev în SUA, în timpul căreia s-au discutat din nou despre problemele importante dintre relațiile sovieto-americane, precum s-a și semnat un acord cu privire la prevenirea permanentă a războiului nuclear. Semnarea acordului a fost precedată de negocieri lungi și dure, cauzate de tergiversarea părții americane, care era interesată de acest acord. Un eventual eșec al acestui acord era interpretat drept un dezastru pentru politica externă a Statelor Unite, acesta însemnând o abatere de la una din pozițiile sale, poziție regăsită și în doctrina politică a NATO. În această perioadă se accentuează o importanță vădită a politicii mondiale asupra Orientului Mijlociu. Kissinger se pronunța mai degrabă pentru o încetare a conflictului arabo – izraelian, aceasta fiind și poziția americană. El

credea că dacă SUA va continua pe poziția „nici pace, nici război”, aceasta din urmă își va atrage de partea sa mai mulți aliați regionali, în defavoarea URSS. Privind reglementarea situației din Orientul Mijlociu, președintele american Nixon avea încredere totală în Kissinger, acesta câștigând o înaltă încredere la Casa Albă. În cele din urmă acest conflict a fost aplanat.

În ianuarie 1973, Kissinger a semnat acordul privind restabilirea păcii în Vietnam, iar pentru acest lucru a fost distins cu Premiul Nobel pentru Pace, împreună cu vietnamezul Le Duc Tho. Decizia comitetului norvegian a fost una extrem de controversată, cu atât mai mult cu cât efectiv pace nu exista în Vietnam la acea dată. Acesta a fost și motivul invocat de Le Duc Tho, drept pentru care a refuzat Premiul Nobel pentru Pace.

La [11 septembrie 1973](#), Serviciile Secrete Americane orchestrează, în secret, debarcarea președintelui ales al Republicii [Chile](#), [Salvator Allende](#), și îl susține pe [Augusto Pinochet](#) ca înlocuitor al acestuia, fapt ce a generat suspiciunea implicării directe a lui Kissinger în operațiune, lucru negat de către acesta, afirmând, constant, schimbarea poziției sale cu puțin timp înainte de lovitura de stat.

Chiar dacă, ocazional, circulă acuzații la adresa sa cu privire la aranjamente secrete cu țări străine, Kissinger a fost, aproape întotdeauna, o personalitate populară, reprezentând un paradox în cadrul administrației Nixon, a cărei popularitate scădea continuu pe măsura avansării mandatului acesteia. Din fericire pentru el, Kissinger nu a avut o implicare serioasă în [afacerea Watergate](#), ce a dus la prăbușirea în flăcări a întregii administrații Nixon, acest lucru aducându-i o reputație de "om cinstit printre corupți".

În 1975 la conducerea Statelor Unite ale Americii vine Gerald Ford. Ca urmare ai acestei schimbări, Kissinger este demis din funcția de Consilier pentru Securitatea Națională, păstrându-și însă postul de Secretar de Stat. Perioada premergătoare a demonstrat o lipsă de inconsecvență a președintelui american privind politica externă. Odată cu plecarea celui din urmă de la conducerea SUA în 1977, părăsește și Kissinger Departamentul la apogeul popularității sale, acesta era văzut ca fiind un sex-simbol, apărând în compania unor stele de cinema ca [Jill St. John](#), [Shirley MacLaine](#), sau [Candice Bergen](#).

În ce privește diplomația triumfiulară inițiată de Kissinger, prima preocupare (în materie de politică externă) a lui Nixon, după venirea la putere, a fost dezangajarea onorabilă a S.U.A. din Vietnam, în paralel cu promovarea unei strategii de politică externă, bazată pe redefinirea intereselor naționale americane. În afară de realizarea „diplomației triumfiulare”, care a fost „cheia de boltă” a mandatului lui Nixon, acesta, alături de secretarul său de stat, Kissinger, s-au implicat în alte dosare importante, precum procesul de pace din Orientul Mijlociu și realizarea unei veritabile destinderi în relațiile cu U.R.S.S., negocierea și încheierea primului acord de reducere a armelor nucleare. Pentru americani, o relație apropiată cu China era gândită ca o contrapondere a balanței de putere cu Moscova, în timp ce Beijingul avea nevoie de informații despre arsenalul nuclear și convențional sovietic și despre eventualele

intenții rusești de a ataca China. Întrucât primele negocieri inițiate de Kissinger cu China datează din anii '60 – '70 se poate presupune că Washingtonul s-a grăbit să materializeze cooperarea cu China în cadrul „diplomației triumphiulare” datorită temerii că Moscova va repeta scenariul din Cehoslovacia în cazul altor comuniste, precum R.D.G. și China. Prima vizită secretă a lui Kissinger în China a avut loc în iulie 1971, când acesta a obținut acordul Beijingului pentru realizarea unei întâlniri chino-americe la nivel înalt și s-a asigurat de faptul că cele două părți puteau fi aliante atâta timp cât aveau un inamic comun: U.R.S.S. De asemenea, Kissinger a înțeles cu prilejul aceste prime vizite Vietnamul și nu Taiwanul constituia obstacolul major în calea ameliorării relațiilor bilaterale. Este și motivul pentru care secretarul de stat american îl asigură pe premierul chinez Zhou Enlai, că Statele Unite vor continua retragerea din Indochina de o manieră care să nu permită forțelor comuniste pro-sovietice să preia controlul asupra întregii peninsule și să evite astfel, o consolidare a presiunii sovietice asupra Chinei. Ulterior, insistența președintelui american de a realiza vizita sa în China în februarie 1972, în ciuda faptului că Mao avea grave probleme de sănătate, indică același lucru: Washingtonul se grăbea să coopereze cu China pentru a îngădi expansiunea sovietică. Totuși, în ciuda a ceea ce se considera a fi fost inițiativa americană „diplomația triumphiulară”, se pare că primii care au lansat semnalele unei destinderi bilaterale au fost chinezii. Pentru americani deveniseră clare intențiile Moscovei de a ataca China – în urma incidentelor sovieto-chineze din 1969 de pe râul Ussuri – când oficialii ruși au încercat să evalueze care ar fi fost poziția S.U.A. față de o intervenție sovietică menită să distrugă instalațiile nucleare chineze din provincia Xinjiang. În fața acestui imens pericol, Mao a decis să trimită semnale de destindere Washingtonului, care, paradoxal, nu le-a sesizat imediat semnificația. În fața „opacității americane”, premierul chinez, Zhou Enlai a hotărât să recurgă la un limbaj mai pe interesul Casei Albe: a invitat echipa de ping – pong a S.U.A. în China, sportivii americani fiind primiți chiar de premierul chinez. Ulterior, la 8 decembrie 1970 premierul chinez trimetea, prin canalul pakistanez, un mesaj destinat lui Nixon, prin care era anunțată disponibilitatea Beijingului de primi un emisar american cu care să fie discutată problema Taiwanului. Așadar, este posibil ca cel care avut primul inițiativa „diplomației triumphiulare” – să fi fost nu Kissinger, cum s-a considerat în acea vreme, ci Zhou Enlai. Unul din argumentele acestei ipoteze este faptul că, deși ruptura chino – sovietică devenise foarte clară la începutul anilor '60, Statele Unite nu au reacționat decât în 1970. Ulterior, vizita lui Nixon în China – urmată de celebrul „comunicat de la Shanghai” – avea să dovedească, totuși, faptul că liderii chinezi, îndeosebi Mao Zedong, manifestau serioase rezerve în privința intențiilor reale ale Statelor Unite, în ciuda faptului că erau, de circa doi ani, beneficiarii unor informații strict secrete furnizate de americani.

„Comunicatul de la Shanghai” (februarie 1972) conținea o abordare conceptuală nouă – pusă la punct de Kissinger și Enlai – fiind structurat în două părți, care vizau:

1. Interesele comune chino – americane, respectiv se preciza faptul că S.U.A și China nu vor coopera cu Uniunea Sovietică și vor opune încercării oricărei țări de a obține supremația în

Asia, iar Beijingul se angaja că nu va întreprinde nimic pentru a grava situația în Peninsula Coreeană;

2. Problemele asupra cărora părțile își mențineau punctele de vedere (Taiwanul).

În cele din urmă a învins dorința liderilor chinezi de a-și asuma un rol mult mai important pe scena politică internațională, fapt ilustrat de evitarea discutării – în cadrul întâlnirilor bilaterale chino – americane – a unor subiecte colaterale din punct de vedere geostrategic, precum războiul pakistano – indian. Ulterior, venirea la putere a lui Deng Xiaoping, în 1978, avea să contribuie și mai mult la strângerea relațiilor chino-americane, care avea să fie denumită „străpungerea”. În urma vizitei lui Nixon în China, reacțiile internaționale nu s-au lăsat așteptate, cele mai virulente poziții fiind adoptate de Tokyo și Moscova. În această conjunctură se conturează prima etapă în realizarea „triumghiului strategic”. Deși, majoritatea documentelor americane referitoare la colaborare cu Beijingul din perioada Nixon rămân în continuare secrete, cele care au fost făcute publice, indică faptul că primii pași în direcția dezvoltării cooperării cu China au fost făcuți la începutul anilor '70. Se pare că primul mesaj trimis de Nixon lui Mao datează din 27 aprilie 1970, iar prima întâlnire secretă chino-americană (între Kissinger și ambasadorul chinez la O.N.U., Huang Hua) a avut loc la data de 25 iulie 1970. pînă când se va da acces liber la aceste documente, rămâne un mister cine a avut primul inițiativa constituirii „triumghiului strategic”, Henry Kissinger sau Zhou Enlai. Cu toate riscurile de blocare a raporturilor cu Moscova, Henry Kissinger a oferit Chinei, la începutul anilor 70, informații secrete referitoare la U.R.S.S. (potrivit volumului „Stenogramele Kissinger”, dat publicației în data de 11 ianuarie 1999 de Arhiva Securității Naționale de la Universitatea „George Washington”). Aceasta le-a atras atenția liderilor comuniști de la Beijing asupra eforturilor Moscovei de a acumula suficiente arme nucleare pentru a putea ataca și învinge China. În 1971, când a avut loc cel de-al doilea război indo-pakistanez, Kissinger îl informa pe Ambasadorul Chinei la O.N.U., Huang Hua, despre trupele sovietice dislocate la acea dată, afirmând că „vom fi pregătiți, la cererea dumneavoastră, din orice sursă doriți, să vă oferim orice informație ce o avem la dispoziție cu privire la trupele sovietice”.

În 1973, Kissinger lărgea spectrul cooperării cu președintele Mao: „Nu vă ascundem nimic în privința U.R.S.S. știți totul despre ceea ce facem noi cu Uniunea Sovietică”. De asemenea, el a menționat, în discuțiile cu președintele Mao Zedong și premierul Zhou Enlai, că Moscova deține suficiente arme pentru a distruge China, lăsând oferta de furnizare a informațiilor despre sovietici „într-o manieră discretă, astfel încât nimeni să nu simtă că suntem aliați”. Rămâne de văzut dacă nu cumva multe din „amenințările” care vizau China din partea Moscovei au fost exagerate de Washington tocmai pentru a forța ruptura chino-sovietică. De asemenea, Kissinger a oferit Chinei ordinatoarele deosebit de puternice, informații privind sistemul american de sateliți și a propus reluarea unei linii telefonice directe cu Washingtonul, cu mult înainte ca autoritățile comuniste de la Beijing să câștige recunoașterea diplomatică a S.U.A. Cele două aveau birouri de legătură fiecare în capitala celeilalte, conduse de oficiali cu

rang de ambasadori, dar Beijingul refuza să restabilească relațiile diplomatice depline până când Washingtonul nu ar fi rupt relațiile cu Taiwanul. Acest subiect a fost deosebit de delicat pentru administrația Nixon și Ford, date fiind legăturile puternicului lobby taiwanez cu lideri ai partidelor republican și democrat. De remarcă că, deși au avut loc numeroase întâlniri între Henry Kissinger și Zhou Enlai, „telefonul roșu” între Washington și Beijing nu s-a instalat în acea perioadă, fapt ce demonstrează că temerile privind iminența unui atac asupra Chinei nu erau luate foarte în serios nici de una dintre părți. Abia în iunie 1998, linia directă telefonică avea să fie realizată, însă, încă din jumătatea anilor 70 în China fuseseră instalate echipamente sofisticate de monitorizare a testelor sovietice în domeniul rachetelor, interceptare a comunicațiilor militare etc. Această colaborare nu a încetat nici măcar în perioada tensiunilor apărute în perioada relațiilor chino-americe ca urmare a evenimentelor din Piața Tien An Men din 1989. Transcrierea întâlnirii dintre Kissinger și liderii chinezi, din 13 decembrie 1971, în perioada războiului indo-pakistanez, demonstrează că secretarul de stat american a oferit ambasadorului chinez la O.N.U., Huang Hua, informații obținute de sateliții de spionaj, referitoare la amplasamentul dispozitivelor militare sovietice. Oricând ar fi fost făcută, oferta lui Kissinger referitoare la secretele militare a reprezentat un uriaș pas în eforturile lui Nixon de a îmbunătăți relațiile cu China. Cu toate acestea, în februarie 1973, în timpul celei de-a cincea vizite la Beijing, Kissinger a sesizat că Mao Zedong avea îndoieli cu privire la politica externă americană, îndeosebi asupra posibilității ca S.U.A. să se opună unui eventual atac sovietic asupra Chinei. Pentru a câștiga încrederea Beijingului și a întări pozițiile Statelor Unite în raport cu Uniunea Sovietică, Kissinger le-a oferit în mod constant chinezilor informații detaliate despre discuțiile sale cu liderii sovietici, asigurându-i că nu le-a dat acestora nici un fel de date referitoare la relațiile chino-americe. Pe 6 iulie 1973, la doar câteva zile de la întâlnirea ruso-americană de la Washington și San Clemente, Kissinger l-a întâlnit pe ambasadorul chinez la O.N.U., căruia i-a relatat despre dificultățile avute cu L. Brejnev, îndeosebi despre China, deși președintele rus solicitase un secret absolut asupra acestui fapt. De asemenea, secretarul de stat american l-a informat pe ambasadorul chinez că Brejnev i-a sugerat lui Nixon să facă schimb de informații asupra programului nuclear chinez, propunere refuzată de președintele american.

„Diplomația triumfătoare” a însemnat, în esență, o politică de relaționare diferită a Statelor Unite cu cele două mari puteri comuniste, vizând, pe de o parte, fisurarea blocului comunist și, pe de altă parte, dezvoltarea cooperării cu fiecare dintre cele două state comuniste pe domenii de interese reciproc. Astfel, dacă spre China erau transmise date referitoare la U.R.S.S. – prin intermediul lui Kissinger – Nixon promova, în paralel, o politică de destindere față de sovietici.

Henry Kissinger este un om profund preocupat de limite și de (re)cunoașterea acestora în politică. El distinge trei categorii de oameni politici: marii oameni de stat, care forțază limitele superioare, mediocrii, care se mulțumesc să acționeze în interiorul limitelor, și nesăbuiții, care își depășesc limitele și pun în pericol propria societate și restul lumii. În această cheie poate fi citită interpretarea dată de Kissinger celebrului binom "realism versus idealism" în politica internațională. Într-un interviu acordat pentru România Liberă în 2007, Kissinger făcea distincția dintre realism și idealism. Acesta menționa: „În discursul public se face distincția între idealism și realismul pe care se spune că îl reprezintă. Realismul ar fi politica puterii, idealismul despre valori. Nu sunt de acord cu asta. SUA vor favoriza întotdeauna democrația, pentru că este tradiția noastră națională. Distincția care trebuie făcută nu este dacă favorizăm democrația în sensul abstract, ci în ce măsură mergem într-o cruciadă pentru a o impune unor țări prin forță sau presiune. Aici fac eu distincția. Eu am sprijinit acțiunea militară în Irak ca măsură de control al armelor de distrugere în masă, care s-au dovedit a fi inexistente, și în al doilea rând pentru că Saddam a încălcat armistițiul cu SUA în nenumărate ocazii. Nu am fost niciodată în favoarea unei ocupații militare care apoi să încerce să aducă democrația în mijlocul lumii islamice, unei țări care nu a avut o tradiție democratică. Pot respecta obiectivele, dar cred că s-a mers mult peste capacitatea noastră. Apoi, când se merge un pas mai departe, spunând că vom face Rusia democratică și China democratică, ne autoinvităm să conducem politica internă a majorității țărilor din lume. Or, nici o țară nu are puterea să facă așa ceva. Cred că trebuie să ne stabilim obiective moderate. Pe de altă parte, trebuie să știm în ce credem. Nu am obiecții față de un anumit grad de idealism atâta timp cât este legat de procese istorice”

Kissinger nu se declara împotriva politicii wilsoniene de promovare a valorilor, dar pretinde că acestea să fie adaptate realităților istorice. Din acest punct de vedere, de exemplu, încercarea de a impune un regim democratic în Irak depășește limitele și posibilitățile Americii.

Revista "Time" l-a declarat acum 30 de ani pe Henry Kissinger "omul cel mai indispensabil al lumii", iar ultimul său biograf crede că secolul al XXI-lea încă îi mai așteaptă succesul. Henry Kissinger a devenit un oficial de rang înalt al organizației masonice evreiești B'nai B'rith și, de asemenea, membru al grupului Bildeberg și al Comisiei Trilaterale. Aparține Marii Loji Elvețiene Alpina, Clubului elitist Bohemian și este un membru al Cluburilor Phi Beta Cappa, Cosmos, Federal City și Century.

Kissinger are 2 copii împreună cu soția sa, Ann Fleischer, Elizabeth și David. Astăzi, el trăiește cu cea de-a doua sa nevastă, Maginnes Kissinger, în Kent [Connecticut](#) și conduce o firmă de consultanță ce-i poartă numele. Pe planul afacerilor participă și în numeroase alte consilii de conducere ale unor companii, incluzând Hollinger International.

În 1998 lui Kissinger i se oferă titlul de Cetățean de Onoare al orașului său natal, Fürth, Germania.

1. Noua ordine mondială

SUA – după sec. XIX a oscilat între izolaționism și angajare. După Primul Război Mondial, în SUA se naște un mesianism care viza influențarea ordinii mondiale. H. Kissinger susține că SUA a perfecționat democrația la ea acasă, sistem propriu pe care îl credea universal valabil și aplicabil. SUA considera că deține cea mai bună guvernare (aplicabilă mai ales în EU) și susținea că pentru pacea mondială, Marile Puteri trebuie să renunțe la diplomația tradițională.

SUA a intrat în arena politicii internaționale în 1917, și prin forța, și convinsă de justetea valorilor sale a influențat relațiile internaționale – practic, toate înțelegerile internaționale din sec. XX au întruchipat idealurile americane: Liga Națiunilor, Pactul Briand – Kellog, Carta Națiunilor Unite, Actul Final de la Helsinki, etc.

După 1945, 35 % din producția economiei mondiale era americană, J.F. Kennedy afirma în 1961 că SUA este destul de puternică „să plătească orice preț, să poarte orice povară” în numele libertății. Ascensiunea altor state ca Mari Puteri necesită o politică de echilibru – concept pe care SUA în perioada postbelică l-a respins.

Conferința de Pace din 1919 a reprezentat, d.p.d.v. al diplomației, o ciocnire între gândirea americană și diplomația tradițională a Europei. Woodrow Wilson în cele 14 Puncte a subliniat că sistemul internațional nu trebuie să se bazeze pe echilibrul puterii, ci pe: ***autodeterminarea etnică, securitatea trebuie să nu depindă de alianțe militare, ci de securitatea colectivă, diplomația să nu fie dirijată în secret, ci să se bazeze pe acorduri deschise.*** După diplomația americană problemele europene erau generate de sistemul bazat pe echilibrul puterii. Paradoxal, veșnic combătutul echilibru al puterii a asigurat și securitatea SUA, dereglarea lui a atras SUA în politica internațională.

2. Regula jocului: Theodore Roosevelt sau W. Wilson

Până la începutul sec. XX, politica externă americană s-a bazat pe izolaționism. Doi factori au împins SUA în relațiile internaționale:

- Puterea sa în ascensiune,
- Colapsul sistemului internațional din Europa.

Această evoluție a apărut într-un moment de cotitură, reprezentat de mandatele a doi președinți, Th. Roosevelt și W. Wilson. Th. Roosevelt s-a remarcat ca un analist al echilibrului puterii, pentru el un echilibru al puterii la scară globală era de neconceput fără participarea americană. Pentru W. Wilson rolul american era de natură mesianică. Wilson s-a aflat la

originea viziunii unei organizații mondiale, Liga Națiunilor, menită să păstreze pacea mai degrabă prin securitate colectivă, decât prin alianțe. (SUA a cumpărat în 1803 Louisiana de la Franța. Vânzarea a fost efectuată de Napoleon Bonaparte, care afirma: „această achiziție teritorială întărește pentru totdeauna puterea Statelor Unite și iată că tocmai am dat Angliei un rival maritim care, mai devreme sau mai târziu, îi va învinge trufia.”)

Un element de bază al politicii externe (de la începutul republicii) americane a fost convingerea că permanentele războaie din Europa erau rezultatul unor cârmuiri cinice. În viziunea oamenilor de stat americani, statele trebuiau să acționeze ca parteneri cooperanți, nu ca rivali. Conducătorii americani respingeau concepția europeană, potrivit căreia moralitatea statelor trebuia judecată după alte criterii decât moralitatea indivizilor. Thomas Paine scria: „Omul nu este dușmanul omului, decât prin intermediul unui sistem greșit de guvernare.” Liderii americani au acordat o mare importanță fundamentelor morale, respingând trusele diplomației europene: că echilibrul puterii realiza armonia din competiția intereselor egoiste și că rațiunile securității depășeau principiile dreptului civil – cu alte cuvinte, că scopurile statului justificau mijloacele folosite.

Ca prim pas, Th. Roosevelt a dat Doctrinei Monroe cea mai intervenționistă interpretare, prin identificarea acesteia cu Doctrinile Imperialiste ale epocii. Prin „corolarul” Doctrinei Monroe, el a proclamat în 6 decembrie, 1904, un drept general de intervenție. În viziunea sa, ceea ce o națiune nu putea apăra, prin forță proprie, nu putea fi protejat nici de comunitatea internațională. Totodată respingea și dezarmarea. Ulterior America a jucat rolul de conducător pe care i-l prevăzuse Roosevelt, dar a făcut-o în numele principiilor pe care Roosevelt le respingea și sub un președinte pe care l-a disprețuit (W. Wilson).

Încă din 1915 W. Wilson a lansat doctrina că securitatea SUA era inseparabilă de securitatea întregii omeniri. Aceasta presupunea că era de datoria Americii, de aici înainte, să se opună agresiunii de pretutindeni. În 22 ian. 1917 W. Wilson a denunțat ordinea internațională care precedase războiul, ca sistem de „rivalități organizate”. În contrast cu W. Wilson, Roosevelt nu și-ar fi putut imagina o organizație mondială în care, în același timp, să facă parte atât victima, cât și agresorul.

6. Realpolitik se răzbună

„Realpolitik” – politică externă bazată pe calculul puterii și al interesului național. Ceea ce încă se numea Concertul Europei era de fapt măcinat de două seturi de animozități: dușmănia dintre Franța și Germania, iar a doua ostilitatea crescândă dintre imperiile austro-ungar și cel rus.

7. O mașinărie a Judecății de Apoi politice: *Diplomația europeană înaintea Primului Război Mondial*

Prima mișcare diplomatică a lui Wilhelm al II-lea din 1890, la scurt timp după ce l-a concediat pe Bismarck, a fost de a respinge propunerea de renegociere a Tratatului de Reasigurare (18 iunie 1887), din trei motive: doreau o politică externă transparentă și simplă, doreau să acorde întâietate alianței cu Austria și totodată considerau că renegocierea Tratatului de Reasigurare le bloca posibilitatea de a încheia o alianță cu M. Britanie. Încrederea Germaniei în Austria a fost interpretată la St. Petersburg drept o nouă predispoziție pentru sprijinirea Austriei în Balcani. O dată ce Germania se instalase ca un obstacol în calea năzuințelor rusești, într-o regiune care nu reprezentase niciodată un interes vital pentru ea, era limpede că și Rusia va cputa un element de contrapondere pe care Franța i l-a oferit. Tendința Rusiei de a se apropia de Franța a fost întărită de un acord colonial semnat de Germania și M. Britanie.

La mai puțin de un an de la refuzul Germaniei de a reînnoi Tratatul de Reasigurare, Franța și Rusia semnaseră „Antanta Cordială”. Rusia considera că trebuie să se asigure față de dușmanul etern: Anglia. Dorind cu disperare să iasă din izolarea la care o obligase Bismarck, Franța a acceptat adăugarea în acordul franco- rus a unei clauze prin care se obliga să ofere sprijin diplomatic Rusiei în toate conflictele coloniale cu M. Britanie.

Wilhelm al II-lea a făcut o gafă diplomatică prin trimiterea Telegramei Krüger – prin aceasta Wilhelm își submina opțiunea pentru o alianță cu Anglia. În 1895, cu susținerea lui Cecil Rhodes, M.B. a efectuat un raid asupra Transvaal- ului, fără succes. Diplomatul german F. von Holstein a văzut în acest raid dezastruos un prilej de a le explica englezilor care ar fi avantajele unei Germanii prietene, arătându-le cât de greu le-ar fi dacă ar avea-o adversar. La începutul anului 1896 (3 ianuarie), Kaiserul a trimis o telegramă președintelui din Transvaal, Paul Krüger, prin care îl felicita pentru felul în care au reușit să respingă „atacurile din exterior”. Această atitudine a Germaniei a fost privită de Anglia ca o ofensă.

În 1902 diplomația europeană a fost șocată de manevra Angliei, aceasta a încheiat o alianță cu Japonia (era prima oară după era lui Richelieu când o țară europeană căuta sprijin în afara continentului). Cu această ocazie M.B. își pierdea interesul într-un parteneriat cu Germania. A urmat Conferința de la Algeciras (1906), care a reprezentat un dezastru pentru Germania (SUA, Italia, Anglia, Rusia au refuzat să fie de partea Germaniei în criza marocană). Eșecul Germaniei a constat în faptul că nu au putut contracara Antanta Cordială, conferind un nou avânt Antantei anglo- ruse din 1907. După formarea blocului anglo- franco- rus din 1907, au rămas doar două forțe în joc: Tripla Antantă și alianța dintre Germania și Austria.

Austria profitând de faptul că Rusia era slăbită în urma Războiului ruso- japonez, a pus în practică un codicil vechi redactat în timpul Congresului de la Berlin (1878), prin care puterile

acceptaseră să lase Austria să anexeze Bosnia- Herțegovina (1908). Această manevră a dus la scandalizarea Rusiei, mai ales că Germania, ca aliată a Austriei, a solicitat recunoașterea anexării de către Serbia și Rusia.

9. Noua față a diplomației: Wilson și Tratatul de la Versailles

SUA respingea echilibrul de forțe și Realpolitik. Criteriile ei pentru noua ordine mondială erau: democrația, securitatea colectivă și autodeterminarea. Wilson credea în „natura umană esențialmente pașnică”, născându-se ideea conform căreia popoarele cărora li se garantează autodeterminarea nu vor mai avea motive să intre în război. În optica wilsoniană nu autodeterminarea declanșa război, ci tocmai absența ei, nu lipsa echilibrului de forțe producea instabilitate, ci tentativele de a ajunge la un asemenea echilibru. În opinia lui W. Wilson securitatea lumii nu reclama apărarea interesului național, ci apărarea păcii în calitate de concept consfințit prin lege. Astfel s-a dorit o instituție care să mențină pacea – Liga Națiunilor. H. Kissinger afirmă că idealismul lui Wilson nu era total, acesta fiind dispus să recurgă și la presiuni: „după ce se va termina războiul îi vom putea face să îmbrățișeze modul nostru de gândire, fiindcă la ora aceea, dincolo de alte considerente, vor fi la mâna noastră din punct de vedere financiar”. La data de 8 ianuarie 1918 Wilson a prezentat cele 14 Puncte: diplomație deschisă, liberul acces la mare, dezarmarea generală, înlăturarea barierelor comerciale, rezolvarea imparțială a disputelor coloniale, restabilirea Belgiei, evacuarea teritoriilor rusești și înființarea unei Ligi a Națiunilor. Alte idei din cele 14 Puncte: autonomia minorităților din Imperiul Austro- Ungar și cel Otoman, reajustarea frontierelor Italiei, evacuarea Balcanilor, internaționalizarea Dardanelor și crearea unei Polonii independente.

Wilson a propus o lume în care rezistența în fața agresiunii să se bazeze pe argumente mai degrabă morale decât geopolitice.

Alianții atrăseseră Italia în război, promițându-i Tirolul de Sud și coasta Dalmației în cadrul Tratatului de la Londra (1915). Tirolul de Sud era predominant austro-ungar, iar coasta Dalmației slavă, pretențiile Italiei au intrat în conflict cu principiul autodeterminării.

Odată ce a devenit evident că America refuză să includă orice tip de clauze concrete de securitate, Franța și-a reluat presiunile în favoarea dezmembrării Germaniei. Ea a propus înființarea unei republici independente a Renaniei ca zonă-tampon demilitarizată.

Principiul Mandatului: coloniile germane și fostele teritorii otomane din Orientul Mijlociu erau atribuite diverșilor învingători cu un mandat din partea și sub observația Ligii pentru a le facilita independența.

Eșecul ratificării L.N în senatul american a compromis Tratatul de la Versailles, demoralizând mai ales Franța. Franței i s-au refuzat semnarea unor alianțe (de către M.B și

SUA) iar pe Rusia nu putea conta. În favoarea Franței, împărțirea Germaniei a fost respinsă exact de aceeași țări care au acceptat înființarea unei alianțe. Practic vulnerabilitatea Franței și avansul strategic al Germaniei au fost amplificate de Tratatul de la Versailles. În opinia lui H. Kissinger art. 231 (clauza vinovăției de război) a fost un neajuns, această clauză susținea că Germania era singura vinovată pentru declanșarea războiului.

10. Dilema învingătorilor

H. Kissinger: “securitatea colectivă a căzut victimă slăbiciunii proprii sale premise centrale – aceea că toate națiunile au același interes de a se opune unui act de agresiune și sunt gata să-și asume riscuri identice în combaterea sa ”

Despre Tratatul de la Versailles, mareșalul francez Ferdinand Foch afirma: “Asta nu e pace, e doar, e doar un armistițiu de douăzeci de ani.”

În prima fază de după 1917, diplomația sovietică s-a axat nu pe reglementarea relațiilor dintre state ci pe încurajarea revoluției mondiale. Astfel Rusia a fost exclusă de la masa tratatelor în 1919.

11. Streseman și revirimentul învinșilor

În ianuarie 1923 trupele franceze și belgiene au ocupat Bazinul Ruhr, fără a se consulta cu ceilalți aliați. Despre asta D. Lloyd George afirma: “dacă nu ar fi existat Rapallo, nu ar fi existat nici Ruhr-ul.” Germanii au răspuns cu pasivitate, chiar dacă acest lucru a declanșat o hiperinflație, în final acțiunea franceză devenind un eșec. În acest context nici situația internă a Germaniei nu a fost bună. Pe fondul ocupației franceze, au izbucnit revolte de stânga sau de dreapta (Puci-ul de la berăria din München, 9 nov. 1923). În 1923 Gustav Streseman devine ministru de externe (ulterior cancelar) adoptând așa-numita “politică de realizări” (Erfüllungspolitik) care se dorea a fi total diferită de războiul de gherilă diplomatică aplicat de predecesorii săi împotriva Tr. de la Versailles. În timpul lui Streseman s-a semnat **Acordul de la Locarno** (5-16 octombrie 1925). Acesta garanta granițele dintre Franța, Belgia și Germania. Acordul de la Locarno a marcat de fapt începutul sfârșitului pentru ordinea internațională stabilită la Versailles.

Pe data de 27 septembrie 1926 A. Briand și G. Streseman s-au întâlnit la Thoiry elaborând un proiect menit să pună capăt războiului și consecințelor sale. Franța se obliga să restituie regiunea Saar fără plebiscitul prevăzut în Tratatul de la Versailles, trupele franceze se angajau să evacueze Renania în interval de un an. În schimb, Germania urma să plătească 300 de mil. mărci pentru minele din Saar, să grăbească plata conform Planului Dawes.

Comisia Militară Interaliată de Control, care fusese creată pentru a supraveghea dezarmarea Germaniei, a fost desființată în 1927, iar funcțiile sale au fost preluate de Liga Națiunilor, care nu avea mijloace de verificare a modului cum erau respectate clauzele de

dezarmare. Ca urmare, reînarmarea secretă a Germaniei s-a accelerat. La doi ani după Locarno, Franța a început ridicarea Liniei Maginot, timp în care independența statelor din estul Europei depindea de ajutorul Franței.

La aniversarea a 10 ani de la intrarea SUA în război, A. Briand a propus un proiect pentru un nou acord. Acest pact, numit Pactul Briand-Kellogg (27 aug. 1928) prin care se denunța războiul ca mijloc de rezolvare a conflictelor (semnat de 15 națiuni). La scurt timp s-a ajuns la situația inițială:

- Franța a adus modificări la propunerea inițială, introducând o clauză de legalizare a războaielor de autoapărare și a celor duse pentru obligațiile impuse de Liga Națiunilor.
- M. Britanie a dorit libertate de acțiune pentru a-și apăra imperiul colonial.
- SUA a invocat Doctrina Monroe și dreptul la autoapărare.

Streseman s-a folosit de intrarea Germaniei în Ligă pentru a intensifica presiunile asupra Franței pentru o paritate în domeniul armamentului (Planul Dawes – 1924, Planul Young – 1929). Obiectivele lui Streseman au fost: readucerea Germaniei la poziția ante 1914, scăparea de povara plății reparațiilor, să atingă paritatea militară cu M. Britanie și Franța, să revizuiască granița de est și să realizeze Anschluss-ul cu Austria. H. Kissinger despre Gustav Streseman: “decât să-l consider pe Streseman un precursor al atacurilor naziste împotriva valorilor occidentale, ar putea fi mult mai corect să percepem excesele naziste ca pe o întrerupere a drumului pașnic trasat de Streseman.” La moartea lui Streseman chestiunea reparațiilor era pe punctul de a fi rezolvată, granițe de vest fusese fixate. Germania a rămas revizionistă cu privire la frontierele estice și la prevederile legate de dezarmare. M. Britanie în dorința de a pacifica Germania, a făcut numeroase presiuni asupra Franței pentru ca aceasta să accepte paritatea militară cu Germania. În semn de protest față de atitudinea discriminatory a Franței, Germania a parasit Conferința pentru dezarmare.

12. Sfârșitul iluziei: Hitler și distrugerea ordinii de la Versailles

H. Kissinger despre Hitler: “Nu reprezenta nici o școală de gândire politică importantă. Filosofia lui, redată în *Mein Kampf* se întindea de la banal la fantastic și consta în popularizarea cosmetizată a discursului radical și conventional al dreptei.”

Demoralizați de Criza din 1929 – 1933 conservatorii germani l-au numit pe Hitler cancelar asigurându-se prin faptul că în primul cabinet al lui Hitler să intre cât mai puțini membrii din NSDAP (doar 3). Ulterior Hitler și-a eliminat adversarii politici – “Noaptea Cuțitelor Lungi” (30 iunie 1934). Paradoxal, la ascensiunea lui Hitler, puterile occidentale au răspuns prin continuarea procesului de dezarmare.

În octombrie 1933 Germania se retrage din Liga Națiunilor, iar în 1934 Hitler anunța oficial reînarmarea Germaniei. Franța, disperată, a căutat aliați, Mussolini s-a arătat interesat de o alianță cu Franța, speriat că după Anschluss, Hitler ar putea cere retrocedarea Tirolului de Sud.

În 1925 Italia susținuse intrarea Abisiniei în L. Națiunilor pentru a bloca eventualele intenții în zonă. În 1935 Mussolini a ordonat invadarea Abisiniei. Ulterior M. Britanie s-a oferit să ofere Abisiniei acces la mare prin Somalia engleză. Cucerirea Abisiniei s-a încheiat în mai 1936 când Mussolini l-a proclamat pe regele Italiei Victor Emmanuel, împărat al nou-denumitei Etiopii.

7 martie 1936: ocuparea Renaniei demilitarizate, răsturnându-se ultimul element al acordului de la Versailles. Potrivit Tratatului semnat în Sala Oglinzilor, armatele germane nu aveau dreptul să pătrundă în Renania sau la 50 de km est de ea. Germania confirmase această clauză la Locarno. Liga N. aprobase Pactul de la Locarno, iar M. Britanie, Franța, Belgia și Italia îl garantaseră. Hitler a făcut apel la neîncrederea în URSS, susținând că manevra lui a fost o riposte la Pactul franco-sovietic din 1935. Nici Liga Națiunilor a intervenit deoarece era blocată în rezolvarea invaziei italiene din Africa.

În Tratatul de la Versailles, Germaniei i se interzicea unirea cu Austria, deși această prevedere sfida principiul autodeterminării. Pe data de 12 martie 1938 trupele germane pătrundeau în Austria. Liga Națiunilor nu a întreprins nimic, iar democrațiile occidentale au crezut că o data ce Hitler își vedea conaționali uniți cu țara sa, expansiuni nu vor mai exista. După succesul din Renania, Hitler a început să amenințe Cehoslovacia în numele etnicilor germani din Cehoslovacia. N. Chamberlain a cedat în septembrie 1938, după ce toată vara Hitler a dus un război psihologic și amenințător la adresa Cehoslovaciei, hotărât să-l viziteze pe Hitler la Berchtesgaden (locație aleasă de Hitler, cât mai îndepărtată de de Anglia, în semn de dispreț. N. Chamberlain fiind nevoit să călătorească 5 ore cu avionul, pentru prima oară în viața lui la cei 69 de ani). Hitler a denunțat "tratamentul inuman" la care sunt supuși germanii sudeți, Chamberlain acceptând dezmembrarea Cehoslovaciei. Toate regiunile cehoslovace a căror populație era de peste 50% germană, aveau să fie retrocedată Germaniei. La 22 septembrie, în Bad Godesberg, Hitler a cerut mai mult, respingând eventualul plebiscite, cerând evacuarea totală a regiunii Sudete. Ulterior a cerut modificări de frontier pentru Ungaria și Polonia în numele minorităților din aceste țări. Situația a devenit tensionată când Chamberlain și Daladier s-au opus, războiul părea iminent (în Anglia se săpau deja tranșee). S-a pus întrebarea, mai ales că Anglia acceptase autodeterminarea germanilor sudeți și dezmembrarea unui aliat – Cehoslovacia, care ar fi cassus beli? Se pare că termenul în care urma a fi evacuate zona Sudetă conform cerințelor lui Hitler de la Bad Godesberg. Atunci a intervenit Mussolini propunând o conferință la care să ia parte miniștrii de externe din Italia și Germania, șefii de guvern din Franța (Daladier), M. Britanie (Neville Chamberlain), Germania (Hitler) și Italia (Mussolini). În Conferința de la München (29 septembrie 1938) Chamberlain și Daladier au propus revenirea la situația inițială însă Mussolini a scos o hârtie ce conținea propunerea lui Hitler de la Bad Godesberg. Practic scopul conferinței a fost de a accepta pașnic cerințele lui Hitler. Reprezentații cehi au fost ținuți în sălile de așteptare în timp ce țara lor era dezmembrată... Întors în Anglia, Chamberlain, în ciuda afirmației conform căreia ar fi adus „pace pentru vremurile noastre”, a lansat un vast proiect de reînarmare.

În 15 martie 1939, Hitler a ordonat ocuparea totală a Cehoslovaciei. Partea cehă a devenit protectorat german, Slovacia stat independent (în realitate un satelit al Germaniei). Acest atac

a avut loc chiar în condițiile în care, la München, Franța și Anglia garantaseră cea ce mai rămase din Cehoslovacia. Totuși Anglia era pe picior de război. H. Kissinger consideră că Hitler a făcut o gafă nerespectând diplomația post-belică dusă de englezi, afirmând: “el a întrecut măsura atunci când a înglobat populații negermane în Reich, violând astfel principiul autodeterminării, în numele căruia fuseseră tolerate abuzurile unilaterale anterioare.” În 1939, Hitler a solicitat Danzig (Gdansk) – oraș german. Statutul său de oraș liber contravenea principiului autodeterminării.

13. Bazarul lui Stalin

Despre Stalin, în paralela făcută acestuia cu Hitler și raportându-i la democrațiile occidentale, H. Kissinger afirma: “democrațiile occidentale și-au forțat norocul contând pe un conflict ideologic ireconciliabil între Stalin și Hitler.” URSS a fost exclusă de la Conferința de la München; Stalin însă a fost mulțumit de acele prevederi. În viziunea sa era necesar ca țările capitaliste să fie învrăjbite.

Pe 11 august 1939, Hitler i-a spus comisarului Danzig-ului: “tot ceea ce întreprind este îndreptat împotriva Rusiei. Dacă Occidentul este prea prost și prea orb ca să-și dea seama, o să fiu obligat să ajung la o înțelegere cu rușii, să zdrobesc Occidentul și apoi, după înfrângerea lui, să-mi strâng forțele și să mă întorc și împotriva Uniunii Sovietice.” Hitler urmărea avea două scopuri: să înlăture influența Angliei de pe continent și de la URSS, spațiu vital (Lebensraum).

14. Pactul soviet-nazist

H. Kissinger susține că pactul soviet-nazist a fost o reluare a împărțirii Poloniei în 1772 (de către Frederic cel Mare, Ecaterina cea Mare și Maria Tereza), cu diferența că în 1939 cei care împărțeau Polonia (Hitler și Stalin) erau din punct de vedere ideologic adversari. Pe 17 septembrie 1939, URSS a ocupat porțiunea de teritoriu polonez care fusese atribuită sferei sovietice. A urmat Finlanda în noiembrie după ce Stalin le-a cerut acceptarea unor baze militare sovietice pe teritoriul lor și cedarea Istmului Karelia din apropiere de Leningrad.

În iulie 1940, Hitler a cerut Angliei să cedeze coloniile germane de dinainte de război, garantându-le în schimb integritatea Imperiului britanic. Britanicii au respins propunerea reluând o idee din Raportul Crowe din 1907 (după Sir Eyre Crow) potrivit căreia orice națiune capabilă să protejeze Imperiul era la fel de capabilă să-l cucerească.

În iunie Stalin a cerut României cedarea Basarabiei și nordul Bucovinei (deși Bucovina nu cădea sub incidența acordului secret). În septembrie 1940 Finlanda a încălcat protocolul secret, permițând trupelor germane să-l străbată teritoriul în drum spre nordul Norvegiei. La date de 27 septembrie 1940 s-a semnat Pactul Tripartit între Germania, Italia și Japonia, care le oblige pe fiecare dintre ele să intre în război împotriva oricărui nou aliat al M. Britanii, se

excluseau relațiile fiecărui semnatar cu URSS. Stalin nici nu a fost anunțat de semnarea pactului. Pe 13 octombrie, Ribbentrop i-a trimis o scrisoare lui Stalin prin care-l asigura că Pactul Tripartit nu era îndreptat împotriva URSS, sugerând posibilitatea demarării unor discuții privind aderarea URSS la acest pact. Stalin i-a răspuns în numele lui Molotov și s-a fixat o întâlnire la Berlin pe 10 noiembrie. Negocierile au început pe 12 noiembrie; Stalin într-un memorandum din 25 noiembrie ceruse practice ce Germania nu putea accepta: Germania trebuia să-și retragă trupele din Finlanda, Bulgaria, să încheie o alianță militară cu URSS, atât Bulgaria cât și Turcia să permit instalarea unor baze militare sovietice pe teritoriul lor. Hitler nu a răspuns, dând ordin chiar din ziua sosirii lui Molotov pentru pregătiri în vederea atacării URSS. Pe 6 mai 1941 Stalin a preluat funcția de prim-ministru de la Molotov, căutând să asigure Germania că URSS nu își concentrează trupele la granițele vestice. Totodată a rupt legăturile cu toate guvernele democratice aflate în exil la Londra, Stalin recunoscând guvernele marionetă pe care Hitler le instalase în diverse țări ocupate. La începutul lunii iunie URSS părea că face mai multe concesii Germaniei decât s-ar fi așteptat Hitler. Astfel pe 22 iunie 1941, când von der Schulenberg i-a înmănat declarația de război lui Molotov, acesta a din urmă a declarat: “în mod sigur, nu am meritat așa ceva.”

15. America revine în arena: Franklin Delano Roosevelt

Despre abilitatea lui Roosevelt de a implica SUA în război, H. Kissinger afirma: “Roosevelt a atras un popor izolaționist într-un război între țări al căror conflict fusese, cu numai câțiva ani înainte, unanim considerat incompatibil cu valorile americane.”

În 1931 SUA, după ce Japonia a invadat Manciuria, a refuzat să participe la o acțiune colectivă de constrângere. SUA a introdus o sancțiune numai a ei: politica de a refuza recunoașterea schimbărilor teritoriale determinate prin forță (elaborate de Stimson). A fost invocată de Roosevelt în toamna anului 1941 pentru a cere Japoniei să se retragă din Manciuria. Opinia publică americană era izolaționistă, când francezii au ocupat Ruhr-ul, America s-a folosit de ocazie pentru a-și retrage ultimele forte din zona Rinului. Izolaționistii au atacat Liga Națiunilor considerând că aceasta contravene intereselor SUA, invocând Doctrina Monroe și izolaționismul. Congresul SUA a votat între 1935 – 1937 trei legi (“Legile Neutralității”) – interziceau împrumuturile sau alte forme de asistență pentru beligeranți și impuneau un embargo asupra armelor tuturor părților.

5 octombrie 1937: Discurs al Carantinei (Chicago) Roosevelt aprecia că: “Pacea, libertatea și securitatea a nouăzeci la sută din populația lumii este periclitată de restul de zece la sută.” Roosevelt nu a menționat ce înțelege prin carantină, o eventuală acțiune contravenea Legilor Neutralității, pe care tocmai le semnase.

După Acordul de la München (29 septembrie 1938), Roosevelt a reluat tema din Discursul carantinei, propunând, prin eludarea legislației, amplasarea unor fabrici pe teritoriul Canadei, unde cu sprijin american să se ansambleze avioane franceze și britanice. Roosevelt i-a afirmat

lui Chamberlain că: “în caz de război cu dictatorii, avea în spate resursele industriale ale națiunii americane.” Ulterior dorința lui Roosevelt de a ajuta refacerea aviațiilor franceză și britanică a eșuat.

După ce Germania a ocupat Praga, Roosevelt într-un discurs în fața Uniunii Pan Americane (14 aprilie 1939) afirmă că interesele securității Statelor Unite nu se mai puteau limita la Doctrina Monroe. Tot în aprilie 1939, F.D. Roosevelt li s-a adresat direct lui Hitler și lui Mussolini, printr-un mesaj care deși a fost ignorant de dictatori, a avut menirea de a demonstra poporului American intențiile agresive ale acestora. În timp ce prin asta Roosevelt încerca să scoată SUA din isolationism și să o implice în apărarea democrațiilor față de agresori, izolaționiștii, prin Arthur Vandenberg afirmău: “ Toți avem simpatiile și emoțiile noastre firești față de victimele actelor de violență naționale sau internaționale de pretutinden de pe glob, dar nu suntem și nu putem fi protectorul omenirii sau polițistul omenirii.” După invadarea Poloniei, pe 3 septembrie, M. Britanie i-a declarat război Germaniei iar Roosevelt nu a putut interveni din cauza Legilor Neutralității. Congresul a acționat abia după izbucnirea războiului, votând a Patra lege a neutralității (4 noiembrie 1939) – aceasta permitea beligeranților să cumpere arme din SUA cu condiția să plătească cu bani ghiață și să-și transporte marfa cu vase proprii sau neutre.

Obiectivele SUA, rezumate de Roosevelt în Cele Patru Libertăți:

- libertatea de exprimare
- libertatea credinței
- libertatea de a nu suferi de sărăcie
- libertatea de a nu suferi de frică

În august 1941 Churchill și Roosevelt s-au întâlnit în largul coastelor Terranova, punând bazele așa-numite *Carta Atlanticului* (14 august 1941), care proclama un set de principii commune. Aceste principii dezvoltău Cele Patru Libertăți ale lui Roosevelt prin adăugarea accesului egal la materii și eforturilor comune pentru îmbunătățirea condițiilor de viață pretutinden în lume. În 4 septembrie 1941 distrugătorul American Greer a fost torpilat de germani, marcând începutul războiului (sub aspect practice) Americii cu puterile Axei.

În iulie 1941 Japonia a ocupat Indochina, SUA abrogând tratatul comercial cu Japonia și a încurajat guvernul olandez din exil să oprească exporturile olandeze de petrol din Indiile de Est olandeze (Indonezia) către Japonia. Japonia a atacat SUA la 7 decembrie 1941, iar la 11 decembrie 1941, Hitler a declarat război Statelor Unite.

(Legea Lend and Lease, votată la 11 martie 1941, Public Law 77-11. A fost o lege pe baza căreia SUA a ajutat Aliații în timpul celui de-al Doilea Răzoi Mondial. În realitate între 1941 – 1945).

16. Trei modalități de abordare a păcii: Roosevelt, Stalin și Churchill în Cel De-al Doilea Război Mondial

După Pearl Harbour, Hitler a declarat război SUA, transformând războiul din unul European, într-o conflagrație mondială. Sfârșitul anului 1942 și începutul anului 1943 au înregistrat o serie de bătălii înclinând spre Aliați: capitularea la Stalingrad (31 ian. 1943), înfrângerea de la El Alamein, au însemnat un dezastru pentru Germania nazistă. Devenise evident că Germania nu mai putea câștiga războiul, iar înfrângerea sa definitivă era doar o chestiune de timp. În aceste condiții aliații, se puteau gândi la reorganizarea post-belică. Fiecare conducător în parte avea o viziune diferită pentru perioada post-belică: W. Churchill dorea restabilirea echilibrului puterii între Franța, Anglia, SUA și chiar Germania pentru a contrabalansa colosul sovietic în Est. F.D. Roosevelt dorea ca cei trei învingători împreună cu China să acționeze ca un consiliu de directori pentru a impune pacea pretutindeni (viziune cunoscută sub denumirea „Cei Patru Polițiști”). Poziția lui Stalin reflecta ideologia comunistă și tradiția politicii externe rusești: Stalin a dorit specularea victoriei, transformând țările ocupate (și ulterior sovietizate) în zone-tampon, care să apere URSS de „agresiunea imperialistă”. Roosevelt nu a dorit restabilirea echilibrului și nu credea ca înfrângerea totală a Germaniei ar crea un vid pe care URSS va încerca să-l umple. Nu a crezut că va exista o rivalitate între învingători. Nefiind vorba de menținerea unui echilibru, după înfrângerea Germaniei, Roosevelt a hotărât ca SUA să-și retragă din Europa armatele. Totodată Roosevelt a respins orice responsabilitate americană cu privire la reconstrucția economică a Europei. O altă idee de bază a președintelui american a fost dorința de a pune capăt imperiilor coloniale britanic și francez. S-a urmărit evitarea eșecurilor din anii 20, Roosevelt știa că securitatea colectivă trebuia impusă prin anumite mijloace de marile puteri: acesta era rolul celor Patru Polițiști.

Stalin a definit cererile păcii conform unei „Realpolitik” – drept cea mai lată centură de siguranță în jurul frontierelor rusești. Între el și ceilalți doi a existat o prăpastie ideologică, H. Kissinger afirmând: „Ca exponent al comunismului, Stalin refuza să facă vreo distincție între națiunile democratice și cele fasciste. Pentru el nu exista decât interesul național al URSS.” Diplomația lui Churchill a fost practic prinsă între doi coloși: știa că, după înfrângerea Germaniei, URSS va fi puterea dominantă în Europa, mai ales dacă SUA își retrage armatele. Cu SUA se lovea ideologic: susținerea autodeterminării de către Roosevelt era o provocare la adresa Imperiului britanic. Churchill s-a văzut prins între idealismul wilsonian și tendințele expansioniste ale URSS. Totodată el era conștient că M. Britanie nu putea fi puterea dominantă în Europa post-belică, astfel o alianță cu SUA era necesară. SUA privea această dorință de apropiere cu suspiciune, bănuind că Anglia își promovează doar interesul național. Practic M. Britanie se lovea de tradiția anti-colonială a Statelor Unite. Încă din august 1941, la prima întâlnire când cei doi au proclamat Carta Atlanticului, Roosevelt a insistat că documentul se aplică nu numai în Europa, ci pretutindeni în lume (deci și în coloniile britanice). Cabinetul britanic a respins o asemenea interpretare: „Carta Atlanticului ... a fost

îndreptată către națiunile din Europa, pe care am sperat să le eliberăm de sub tirania nazistă, și nu a fost gândită să se ocupe de problemele interne ale Imperiului britanic. ”

În ianuarie 1943, la Casablanca, Churchill și Roosevelt au anunțat principiul capitulării necondiționate a Germaniei. Roosevelt a propus asta din diferite motive: se temea că o discuție cu Germania a termenilor păcii, putea fi decisivă, dorea să-l liniștească pe Stalin, care era ocupat cu bătălia de la Stalingrad, că nu va exista o pace separată. Roosevelt nu și-a închipuit discutarea ordinii postbelice cât încă războiul nu era încheiat; Stalin a văzut în asta o manevră tactică, menită să speculeze dificultățile militare ale URSS. H. Kissinger despre Stalin: „Ceea ce avea Stalin în minte era pură *Realpolitik*, de modă veche. Germania trebuia dezmembrată, iar Polonia se deplasa spre Vest. Uniunea Sovietică se reîntorcea la frontierele din 1941, mai exact Linia Curzon cu Polonia și reținerea statelor baltice – o violare clară a principiului autodeterminării așa cum era acesta proclamat în Carta Atlanticului.”, sau „Stalin era mai conștient decât oricare altul de vechea zicală conform căreia posesia înseamnă 90% din lege.” – referitor la faptul că și lui Stalin îi convenea amânarea discuțiilor privitoare la ordinea postbelică, deoarece Armata Roșie avansa... Știa că prin cât mai multe cuceriri, multe teritorii le putea folosi ca monedă de schimb pentru a obține cât mai multe concesiuni din partea aliaților.

În cadrul conferințelor de la Teheran (28 nov. – 1 dec. 1943) și Yalta (4 -11 feb. 1945), Stalin s-a străduit să le demonstreze aliaților că ei aveau mai multă nevoie de întâlniri decât el. Până și locurile aveau menirea să reducă încrederea anglo- americanilor de a smulge concesiuni de la el. La momentul Yalta, Armata Roșie avansa mult, peste granițele din 1941, putând să impună controlul sovietic în Estul Europei. La Teheran, Stalin i-a criticat pe cei doi pentru refuzul deschiderii unui nou front. Ulterior el a obținut promisiunea formală de deschidere a unui nou front în 1944 în Franța. Cei trei aliați au căzut de acord asupra demilitarizării totale a Germaniei și asupra zonelor de ocupație ce avea să revină fiecăruia. La Teheran, a existat o apropiere între Stalin și Roosevelt. Stalin avea să fie numit „Uncle Joe”, această simpatie a fost susținută și de faptul că în 1943, Stalin a dizolvat Cominternul, instrument formal al revoluției mondiale. După debarcarea din Normandia s-a văzut clar că cu fiecare an, Stalin își mărește pretențiile: în 1942 s-a plâns de alcătuirea guvernului polonez aflat în exil la Londra, în 1943 a creat o alternativă la acesta în așa- numitul Comitet Liber de la Lublin, în 1944 a recunoscut grupul de la Lublin (dominat de comuniști) drept guvern provizoriu și i-a scos în afara legii pe polnezii de la Londra. În 1941 s-a străduit să-și mențină propriile frontiere, în 1945 se concentra pe controlul noilor teritorii cucerite. M. Britanie era prea slabă și dependentă de SUA pentru a i se opune lui Stalin. Cu toate astea, în oct. 1944 Churchill l-a vizitat pe Stalin la Moscova pentru a reglementa viitorul Europei de Est. Delimitarea sferelor de influență s-a bazat pe procente.

La momentul Yalta, cu excepția Greciei și Iugoslaviei, din acordul Stalin- Churchill nu mai rămăsese nimic, Armata Roșie era în posesia tuturor teritoriilor în dispută, intervenind în

treburile interne a țărilor ocupate. La Yalta, Roosevelt și Churchill au acceptat frontierele din 1941 ale URSS, au acceptat și guvernul de la Lublin, creat de Moscova. Concesia lui Stalin față de aliații săi a fost o Declarație comună asupra Europei eliberate, care promitea alegeri libere și stabilirea de guverne democratice în Europa de Est. Mai târziu, când s-a hotărât să organizeze rezistența împotriva expansiunii sovietice, America a făcut acesta bazându-se pe faptul că Stalin nu-și ținuse cuvântul dat la Yalta. („Fiecare își impune propriul sistem până unde îi poate ajunge armata.”)

17. Începutul Războiului Rece

- Obiectivul lui Churchill era să prevină dominația URSS asupra Europei Centrale.
- Stalin vroia să fie plătit în monedă teritorială pentru victoriile sovietice.
- Harry S. Truman s-a străduit să mențină sistemul bazat pe înțelegerile din timpul lui F. D. Roosevelt, însă la sfârșitul primului mandat, toate înțelegerile dispăruseră, iar SUA și URSS se aflau față în față.

Față de URSS, Truman a aplicat Doctrina Containment-ului, iar conceptul celor Patru Polițiști a fost înlocuit cu un set de coaliții, pe care s-a bazat politica externă americană în următorii 40 de ani. A mai sprijinit planul Marshall și Programul Punctului Patru, prin care America aloca resurse și tehnologie pentru societățile aflate la mare depărtare. Despre începutul Războiului Rece H. Kissinger afirma : „Tensiunile dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite nu erau provocate de anumite neînțelegeri, ci țineau de fapt de diferențe de principii.” W. Churchill a înțeles calculele lui Stalin și a urgentat o întâlnire între cei trei aliați înainte ca sfera sovietică de influență să se consolideze. Armatele Sovietice și cele Occidentale se întâlniseră mai la Est decât se prevăzuse. Churchill vedea în asta ocazia pentru anglo-americieni de a ocupa mai multe zone - posibile elemente de negociere. SUA nu a fost încântată de această formulă de Realpolitik de factură britanică, acceptând o întâlnire la sfârșitul lui iulie, la Potsdam. SUA a supraestimat M. Britanie, luându-și rolul de mediator între aceasta și URSS. Viziunea lui Roosevelt depre Cei Patru Polițiști a luat sfârșit la Conferința de la Potsdam (17 iul. – 2 aug. 1945). Cei trei conducători s-au întâlnit la Cecilienhoff, locația fiind în zona de ocupație rusească, fiind accesibilă pe cale ferată, deoarece Stalin refuza zborul cu avionul. La conferință americanii au susținut că delimitarea sferelor de influență ar fi o amenințare la adresa păcii mondiale. Conferința avea o ordine de zi imensă: reparațiile, viitorul Germaniei și statutul aliaților germani. Stalin dorea o bază militară în Bosfor și o parte a coloniilor Italiei. H. Kissinger: „Conferința de la Potsdam s-a transformat rapid într-un dialog al surzilor. Stalin insista pentru a-și consolida sfera. Truman, și mai puțin Churchill, cereau recunoașterea principiilor lor. Stalin a încercat să negocieze recunoașterea de către Occident a guvernelor impuse de sovietici în Bulgaria și România contra recunoașterii de către Uniunea Sovietică a Italiei. În același timp, Stalin rămânea surd ca un perete la cererile democrațiilor pentru organizarea de alegeri libere în Europa de Est.”

Delegația britanică a cerut pauză pe 25 iulie, întorcându-se acasă pentru primele elgeri generale de după 1935. Churchill fiind învins, nu s-a mai întors la Potsdam, fiind înlocuit de Clement Attlee. Multe dintre cererile lui Stalin au fost respinse: baza din Bosfor, recunoașterea de către Occident a guvernelor instalate de Moscova în România și Bulgaria. A fost pus la punct un mecanism format din patru puteri pentru a rezolva problemele Germaniei. Truman l-a convins pe Stalin să accepte ca fiecare putere să-și ia reparații din zona sa de ocupație din Germania. Cel mai semnificativ incident petrecut la Potsdam a fost înștiințarea de către Truman lui Stalin despre existența bombei atomice. Stalin știa deja de la spionii săi sovietici. Înștiințarea de la Potsdam a luat-o ca o încercare de intimidare. Ulterior în sept.- oct- 1945, s-au întâlnit și miniștrii de externe a celor trei conducători. Aceștia au fost la fel de rigizi și inflexibili când venea vorba de concesi. V. Molotov de exemplu a fost extrem de rigid, urmând instrucțiunile lui Stalin, de frică să nu fie eliminat din funcție sau eliminat fizic. În dec. 1945 s-a ajuns la o „concesie” din partea lui Stalin: a fost de acord ca cele trei democrații să trimită comisii speciale pentru a consilia Bulgaria și România, în vederea implementării unor guverne democratice. Byrnes însă a interpretat inițiativa lui Stalin ca recunoașterea faptului că acordul de la Yalta cerea anumite gesturi democratice și el a procedat la recunoașterea Bulgariei și a României înainte de încheierea tratatelor de pace cu aceste țări. În 1946 au mai avut loc două întâlniri ale miniștrilor de externe, la Paris și New York, situația devenind și mai tensionată, deoarece Stalin continua procesul prin care transforma Europa de Est într-o anexă politică și economică a URSS. Și prăpastia ideologică s-a accentuat: americanii credeau într-o lume guvernată de înțelegeri legale, morale. Stalin le ignora, crezând într-un viitor bazat pe panslavism și comunism. În discursul din 9 feb. 1946 Stalin a ridicat în slăvi sistemul comunist, susținând că datorită acestuia a învins URSS și că acesta este net superior sistemului capitalist occidental. În acest discurs menționa că nu Hitler personal ar fi de vină pentru izbucnirea războiului, ci sistemul capitalist în sine este generator de conflicte. A urmat celebrul discurs al lui W. Churchill din 5 martie 1946, la Fulton, Missouri: în acest discurs a atras atenția asupra expansionismului sovietic, că o „cortină de fier” desparte Europa Occidentală de partea Centrală și Estică. Soluția pe termen lung a lui Churchill era unitatea europeană, fără a exclude vreo națiune. Astfel Churchill, marele oponent al Germaniei din anii 30, a devenit cel mai mare adept al concilierii cu Germania după 1945, afirmând: „Eu nu cred că Rusia sovietică vrea război. Ceea ce vor ei sunt roadele războiului și expansiunea nelimitată a puterii și a doctrinei lor.”

Analizând discursul lui Stalin, în care acesta cerea încă trei planuri cincinale, George Kennan a redactat celebra „Long Telegram”. La data de 22 sept. 1947, Andrei Jdanov milita pentru crearea unui „front antifascist” în Europa de Est și anunța crearea Cominformului – grupul oficial de partide comuniste din întreaga lume care a înlocuit Cominternul. A urmat politica de îngrădire.

18. Succesul și dificultățile politicii de îngrădire

După 1946 americanii au văzut noua confruntare ca una dintre bine și rău, nu ca pe o competiție pentru delimitarea sferelor de influență. Sub conducerea SUA zonele de ocupație occidentale din Germania s-au unit în vreme ce URSS a transformat țările din estul Europei în anexele sale. Fostele puteri aliate ale Axei (Italia și Japonia), și după 1949 RFG au căutat o alianță cu SUA, în timp ce URSS își întărea dominația în estul Europei prin Tratatul de la Varșovia (14 mai 1955).

Ambasadorul SUA la Moscova, George Kennan prin „Telegrama Lungă” a furnizat cadrul filozofic și conceptual prin care se putea interpreta politica externă a lui Stalin. În esență el argumenta că, politica sovietică era un amalgam de zel ideologic comunist și expansionism țarist de modă veche. La Liga Națiunilor nu se putea apela. În scurta și zadarnica sa existență, L. Națiunilor arătase imposibilitatea de a organiza acțiuni colective împotriva unei puteri majore. Țara în cauză, URSS, ca exercitând principala amenințare la adresa securității, era membru al Națiunilor Unite și avea drept de veto. Încă de la terminarea războiului, SUA sprijinise Grecia și Turcia. În iarna anilor 1946 – 1947 guvernul Attlee a anunțat SUA că nu mai poate duce această povară. Truman era pregătit să preia roul istoric al M. Britanii de a bloca expansiunea rusească în Mediterană. Opinia publică americană nu era favorabilă unei politici de factură britanică. Trebuia ca această atitudine să izvorască din modificarea percepției americane asupra politicii externe, ca urmare a fost implementată Doctrina Truman (12 martie, 1947). Mulți au criticat această doctrină, deoarece antrenau SUA în apărarea unor societăți care, libere sau nu, nu erau vitale pentru securitatea SUA.

Planul Marshall (5 martie, 1947) a fost anunțat într-un discurs la Harvard, pentru reconstrucția Europei Occidentale. Participarea la Planul Marshall era deschisă chiar și guvernelor aflate pe orbita sovietică. Au existat tendințe de participare la acest plan din partea Poloniei și Cehiei, însă au fost respinse de Stalin. G. F. Kennan – „The sources of Soviet Conduct” – explica în ce fel ostilitatea față de democrații era inevitabilă, ținând cont de ideologia și structura internă a URSS, sugerând „o politică de îngrădire fermă, menită să-i confrunte pe ruși cu o contraforță inalterabilă”. Planul Marshall a fost gândit pentru a repune Europa pe picioare d.p.d.v economic, securitatea îi revenea Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). NATO a fost prima alianță militară pe timp de pace din istoria americană. Impulsul pentru ea a fost dat de lovitura de stat din Cehoslovacia în feb. 1948. După anunțarea planului Marshall, Stalin a accelerat instaurarea comunismului în Europa de Est. Ca urmare, în aprilie 1948, mai multe țări Vest- Europene au format Pactul de la Bruxelles – un pact defensiv proiectat să respingă orice încercări de a răsturna prin forță guvernele democratice. Însă Europa Occidentală era prea slabă pentru a contrabalansa URSS, astfel NATO a luat ființă ca un mod de a lega America de apărarea Europei Occidentale. În schimb wilsonismul tradițional al SUA nu permitea ca aceasta să se angajeze într-o alianță pentru menținerea statu quo- ului teritorial european (Pactul de la Rio – pentru apărarea emisferei vestice). RFG – creat în 1949, prin unirea zonelor de ocupație americană, britanică și franceză. Vreme de două decenii RFG nu a vrut să recunoască RDG și amenința să rupă relațiile cu orice

țară care recunoaște RDG. După 1970 RFG a renunțat la doctrina Hallstein și a stabilit relații diplomatice cu satelitul sovietic Est- German (Ostpolitik – Willy Brandt). Pentru SUA documentul Consiliului Național de Securitate (NSC - 68) a reprezentat strategia oficială a Americii în Războiul Rece. NSC – 68 definea în mare măsură interesul național în termenii principiului moral.

19. Dilema politicii de îngrădire: Războiul din Coreea

Timp de trei ani, politica de îngrădire funcționase așa cum a fost gândită. Conducătorii americani nu au luat în considerare posibilitatea ca comuniștii să încerce o străpungere într-un punct oarecare, alegându-și ca țintă o zonă de maximă complexitate politică sau strategică pentru SUA. America a fost extrem de surprinsă când pe 25 iunie 1950 Coreea de Nord a atacat Coreea de Sud, administrația Truman fiind nevoită să trimită în grabă un corp expediționar. Liderii sovietici și cei nord- coreeni nu se așteptau din partea Americii la mai mult decât un protest diplomatic, atunci când trupele nord- coreene au trecut paralela 38. Comuniștii din Moscova și din Pyongyang luaseră de bune declarațiile conducătorilor americani conform cărora aceștia plasaseră Coreea în afara perimetrului de apărare american. Ei au presupus că SUA nu se va opune preluării de către comuniști a unei jumătăți din Coreea după ce acceptaseră victoria comunistă în China. În memoriile sale, N. Hrușciiov, susținea că invadarea Coreei a fost ideea lui Kim Il Sung, dictatorul nord- coreean. Americanii după ce asistaseră la: blocada Berlinului, lovitura de stat din Cehia și victoria comunistă din China, și-au dat seama de caracterul expansionist al comunismului. Astfel s-a dorit contracararea acestuia din principiu, nu din motive strategice.

În prima fază a războiului, forța expediționară americană a fost închisă într-un perimetru din jurul orașului- port Pusan. Douglas McArthur a aplicat strategia „săriturii în insulă”, plasând forțe americane la Inchon (portul orașului Seul), la peste 350 de km în spatele liniilor dușmane, tăind liniile de aprovizionare nord- coreene dinspre Pyongyang. Armata nord- coreeană s-a prăbușit iar calea spre Nord a rămas deschisă. După această victorie Truman avea trei opțiuni: putea ordona oprirea pe paralela 38 și restabili statu quo-ul ante. Putea autoriza continuarea acțiunilor spre Nord sub formă de penalitate sau îl putea autoriza pe McArthur să unifice Coreea până la Nord, la granița cu China. Ulterior cu asentimentul lui Truman, McArthur a forțat o avansare spre frontiera chineză de pe râul Yalu. Armata Chinei Populare a lansat un contraatac, forțele americane fiind nevoite să se retragă spre sud, Seul-ul fiind abandonat a doua oară în 6 luni. La începutul lui ianuarie 1951, linia frontului se afla la 80 de km sud de paralela 38 iar Seul se afla din nou în posesia comuniștilor. În aprilie 1951 rezultatul s-a schimbat din nou, iar americanii au trecut din nou paralela 38.

Decizia lui Truman de a interveni în Coreea a fost o acțiune „îndrăzneță” conform lui H. Kissinger. Această intervenție se afla în contradicție cu tot ce declaraseră anterior americanii: atât Douglas McArthur cât și Dean Acheson au afirmat că această zonă se află în afara perimetrului defensiv american. Dean Acheson a negat orice intenții ale Americii de a garanta

integritatea unor zone din Asia continentală. H. Kissinger consideră că atitudinea lui Mao Zedong a fost una realistă în vederea eventualei sale implicări în Coreea. În primul rând SUA proteja Taiwan-ul și naționaliștii chinezi refugiați acolo, prin francezi, se opunea preluării puterii de către comuniști în Vietnam. Mao vedea aceste acțiuni ca încercuiri capitaliste. Pornind de la aceste considerente vedea necesară intervenția în Coreea. Confruntarea era iminentă și considera că este mai bine să înfrunte America pe teritoriul Coreei decât să o facă ulterior pe teritoriul Chinei.

SUA credea că există o unitate de viziune în blocul comunist care ar dori dominația mondială. În realitate, Stalin a sprijinit China pentru a-i spori acesteia dependența de URSS. H. Kissinger susține că „adevărații fanatici erau la Beijing și Pyongyang, războiul din Coreea nu a fost planificat de la Kremlin.” Pentru ajutorul dat Chinei, Stalin a cerut plata în numerar, creând premisele rupturii sino – sovietice. Douglas McArthur a intrat în conflict cu Harry S. Truman. Acesta susținea că războiul trebuia purtat în așa manieră încât URSS să nu aibă pretext de a declanșa un conflict major. D. McArthur a mers și mai departe, propunând introducerea în China a forțelor naționaliste din Taiwan. Asta ar fi însemnat o declarație de război Chinei. Ulterior, în 11 aprilie 1951 Truman l-a demis pe McArthur. În perioada următoare, SUA a renunțat la ideea unificării Coreei.

În primăvara anului 1951, după demiterea lui McArthur, ofensiva americană a revenit la tactica sa tradițională (tactici de uzură) sub comanda gen. Matthew Ridgway. În vara anului 1951 Seul a fost eliberat, trupele americane trecând paralela 38°; comuniștii cerând semnarea unui armistițiu. SUA s-a arătat binevoitoare, nedorind să înfrângă China, ci eliminarea influenței comuniste din Coreea de Sud. Profitând de conciliatorismul american, China a tergiversat negocierile, timp în care a provocat pagube imense armatelor americane. H. Kissinger susține că SUA a înregistrat mai multe pierderi în această perioadă de negocieri decât în perioada anterioară. Dilema politicii de îngrădire, conform spuselor lui H. Kissinger , poate fi rezumată astfel: „McArthur căuta o rezolvare în forță a situației din Coreea, în vreme ce administrația căuta să cruțe forțele Americii pentru a se opune înaintării sovietice în Europa, înaintare postulată în teoria îngădirii.” Acest aspect a dus, pe plan intern, la o criză, făcând loc unor speculații conform cărora ar exista infiltrări comuniste la Washington (Joseph McCarthy). Criza din Coreea condus la o sporire a forței în Europa și la crearea Organizației Tratatului Atlanticului de Nord.

Pe parcursul Războiului Rece nu aveau să mai existe ciocniri între China și SUA. Aceasta din urmă a tras o concluzie: că nu există o unitate în blocul comunist. China s-a convins că URSS (care era conștientă de potențialul Chinei), prin limitatul ajutor pe care i l-a acordat, nu dorea o ascensiune a Chinei, dorea în schimb să-și mențină, în blocul comunist, supremația ideologică și politică. Ca urmare s-au accentuat diferendele care ulterior au dus la ruptura sino – sovietică. După H. Kissinger, URSS a avut cel mai mult de pierdut în urma conflictului, americanii au încetat să mai supraestimeze URSS, întărind Alianța Atlantică, care dintr-o

coalitiie politică a devenit o organizație militară, umplând vidul de putere din Europa de Est. Evenimentele, schimbările din cursul războiului din Coreea l-au determinat pe Stalin să reconsidere politica sovietică, inaugurând o deschidere a diplomației sovietice.

20. Negociind cu comuniștii: Adenauer, Churchill și Eisenhower

La scurt timp după inițiativa reconsiderării politice de către Stalin, s-a văzut că acesta nu a făcut-o în urma transformării sistemului sovietic, ci ca să protejeze blocul comunist. Stalin era convins că URSS nu poate face față cursei înarmării. Oferta lui Stalin nu venea să înlătore condițiile care au dus la Războiul Rece, în realitate făcea apel la recunoașterea a ceea ce SUA respingea – existența a două sfere de influență. La un an după ce a făcut această ofertă, Stalin a murit. H. Kissinger a făcut un scurt bilanț al celor 2 tabere la moartea lui Stalin: SUA lansase în 1947 Planul Marshall, în 1949 NATO, RFG luase ființă sub patronaj occidental. La toate acestea, reacția lui Stalin a fost violentă: blocada Berlinului, lovitura de stat din Cehia, aprobarea invaziei în Coreea de Sud. În schimb Stalin a creat în Estul Europei o centură de securitate, care echivala cu o extindere a slăbiciunii (orbita sateliților avea să se dovedească a fi o irosire a resurselor sovietice).

În martie 1952 Stalin a elaborat așa numit „Notă de pace asupra Germaniei.” Nota de pace făcea apel la o Germanie unită, neutră. În 25 martie 1952 cele trei forțe de ocupație (Franța, M. Britanie și SUA) au dat răspunsuri identice: au acceptat principiul reunificării Germaniei, dar au respins ideea neutralității (doreau să atragă Germania în NATO). Stalin dorea să investigheze ce ar fi putut obține URSS în cazul în care renunța la Germania de Est. Însă acțiunile de după 1945 l-au discreditat, H. Kissinger afirmă: „compromisul cu Stalin nu se mai afla pe ordinea de zi.”

Konrad Adenauer a optat necondiționat pentru Occident, chiar cu prețul amânării unității germane. Oponenții săi, social democrații aveau ca prioritate unificarea, nu relațiile atlantice, luptând împotriva orientării prooccidentale a lui Adenauer. La moartea lui Stalin, la Kremlin s-a desfășurat o acerbă luptă pentru succesiune, context în care șeful Poliției Secrete, L. Beria a fost executat pe motiv că a uneltit cu Occidentul pentru cedarea Germaniei de Est. În opinia lui Kissinger, singurul păcat a lui Beria a fost că „știa prea multe.” Atât schimbările din URSS (lupta pentru succesiunea lui Stalin) cât și cele din SUA (venirea la putere a administrației Eisenhower) au făcut ambele tabere mai rigide, fiecare fiind deloc dispus să acorde concesii celuilalt. Kremlinul se temea că o eventuală abandonare a Germaniei de Est putea disloca orbita sateliților, SUA credea că eventuale negocieri cu privire la Germania de Est va duce la eșuarea NATO. W. Churchill urmărea o coexistență mai suportabilă cu URSS, americanii vroiau să schimbe sistemul sovietic, ajungându-se la o dispută anglo – americană care s-a transformat într-un dialog despre ceea ce era de dorit, decât substanța negocierilor (Churchill ar fi dorit redeschiderea Conferinței de la Potsdam). Administrația Eisenhower refuza o asemenea întâlnire, considerând-o ca o concesie făcută sovieticilor. Diferențele dintre anglo-americieni, în viziunea lui Churchillerau: americanii se fereau să pericliteze coeziunea Alianței

Atlantice și reînarmarea Germaniei, Churchill era împotriva periclitării unei evoluții mai dătătoare de speranță în Uniunea Sovietică. Churchill era conștient că eventuale acțiuni împotriva URSS risca și coeziunea Alianței Atlantic și integrarea Germaniei în Occident.

În fața acestei, George F. Kennan și-a reevaluat din 1946, elaborând un concept de reglementare generală, asemănător cu ceea ce părăsise a avea Churchill în 1944 – 1945. Principalul obiectiv de dezangajare a lui Kennan era retragerea trupelor sovietice din centrul Europei, pentru asta, Kennan era pregătit să plătească cu o retragere comparabilă a forțelor americane din Germania. În ianuarie 1954 a avut loc o întâlnire a miniștrilor de externe, având ca subiect Germania. Nici Molotov, nici John Foster Dulles nu erau pregătiți în a se angaja în negocieri fluide, fiecare prefera consolidarea propriei sfere de influență. Impasul servea scopurilor interne de la Moscova. Era evident că obiectivele sovietice pe termen lung necesitau o slăbire a tensiunilor. John Foster Dulles s-a folosit de acest răgaz pentru a integra RFG în NATO, însă francezii nu doreau o Germanie reînarmată, su un sistem de apărare occidental care să includă Germania. Astfel planul de a constitui o Comunitate Defensivă Europeană s-a năruit în fața împotrivirii Franței. Ulterior Franța a fost de acord cu integrarea RFG în NATO cu condiția ca M. Britanie să se angajeze la staționarea permanentă de trupe britanice pe pământ german.

21. Evitând politica de îngrădire: Criza Suezului

În 1955 nu s-a putut ajunge la o înțelegere pentru o coexistență pașnică (întâlnirea de la Geneva). Tot în 1955, la 2 luni după întâlnirea de la Geneva, URSS a efectuat o vânzare masivă de armament în Egipt. Prin această manevră N. Hrușciov a încercat să extindă influența sovietică în Orientul Mijlociu, confruntând Washingtonul cu sarcina de a-i contracara pe sovietici într-o zonă considerată până atunci ca aflată la adăpost în sfera occidentală. Sovieticii au ignorat faptul că vânzarea armelor în Egipt avea să stârnească naționalismul arab, ducând la intensificarea conflictului arabo-israelian. Această manevră a lui Hrușciov a fost percepută ca o provocare la adresa dominației occidentale în Orientul Mijlociu.

Puterile occidentale (mai ales M. Britanie) s-au sesizat rapid, dorind să protejeze Canalul Suez, îb condițiile în care Suezul devenise în sec. XX, principala arteră de aprovizionare cu petrol pentru Europa de Vest.

În 1951 primul ministru iranian Mohammad Mossadegh a naționalizat industria petrolului și a cerut retragerea armatelor britanice. Drept urmare Mossadegh a fost înlăturat printr-o lovitură de stat încurajată de SUA și M. Britanie (orchestrată de CIA și MI5 la data de 19 august 1953 sub denumirea Operațiunea Ajax). În Egipt, după detronarea regelui Farouk, puterea a fost preluată de Gamal Abdel Nasser. Acesta era animat de resentimente în urma înfrângerii arabilor în războiul din 1948 cu Israelul. Vede în crearea statului evreu punctul culminant al unui secol de colonialism occidental. Apariția lui Nasser a evidențiat și neînțelegerile dintre SUA și aliații săi din NATO în chestiunea colonialismului.

Mai multe din țările în curs de dezvoltare nu înțelegeau atitudinea SUA, mulți dintre conducătorii acestor țări erau marxști, considerând SUA un aliat ce își sprijină aliații imperialiști din Europa de Vest. Ei se gândeau la Moscova ca la o pârgie utilă pentru a obține concesiile din partea Occidentului, decât ca la o amenințare la adresa independenței lor. Atât Marea Britanie cât și SUA îl percepeau diferit pe Nasser. M. Britanie încerca să-l determine să-i accepte dominația istorică, SUA dorea să-l atragă în propria tabără pentru a întări strategia de îngrădire a URSS. Uniunea Sovietică a sesizat o ocazie de a străpunge flancul „încercării capitaliste” și de a-și câștiga noi aliați furnizându-le arme fără a-și asuma (ca în Europa de Est) responsabilitatea pentru guvernarea lor internă. Politica americană de disociere de Anglia în chestiunile Orientului Mijlociu pentru a-l include pe Nasser într-un parteneriat cu Anglia în cadrul unei strategii antisovietice, nu a reușit niciodată să se materializeze.

În 1954 forțată de SUA, Anglia a fost de acord ca până în 1956 să-și retragă forțele din baza sa de la Suez. SUA a dezvoltat conceptul de „Parteneriat de nord al națiunilor” (Turcia, Irak, Siria și Pakistan) cu scopul de a îngrădi URSS în lungul granițelor sale sudice. Conceptul a dat roade sub forma Pactului de la Bagdad (24 februarie 1955). Nu a fost însă eficace deoarece nu aveau un sentiment comun, o percepție a pericolului comun (cu atât mai puțin că acest pericol ar fi reprezentat de URSS). Dezbinarea și animozitatea dintre națiunile din zonă erau mai mari decât frica lor comună de expansiunea sovietică. Nasser a privit acest pact ca o manevră ce viza revigorarea dominației coloniale în Orientul Mijlociu.

Marea Britanie și SUA au încercat să desprindă Egiptul de Moscova, promovând 2 politici: au promovat pacea dintre Egipt și Israel și l-au ajutat pe Nasser să construiască Barajul de la Assuan. Proiectul de la Assuan nu a redefinit atitudinea lui Nasser, mai ales că ministrul de externe Dmitri Șepilov a sosit în Egipt cu ofertă sovietică de construire a barajului. Însă J. F. Dulles a hotărât să-i dea o lecție lui Nasser după ce acesta a recunoscut R.P. Chineză, afirmând: „dacă sovieticii sunt de acord să-i dea lui Nasser barajul, atunci noi punem la punct un plan pentru a-i lămurii bine pe cei din țările satelit că de aceea sunt condițiile lor de trai atât de mizerabile, fiindcă sovieticii risipesc milioane cu Egiptul.” Răspunsul lui Nasser a făcut apel la naționalismul arab, considerând Israelul, avangarda imperialismului. În discursul său, Nasser a pronunțat numele lui *Ferdinand de Lesseps*. Era codul pentru forțele militare egiptene de a prelua controlul asupra canalului. Franța era cea mai ostilă lui Nasser. Aceasta dorea să-și protejeze interesele în Maroc și Algeria. Tranzacția cu arme sovietice deschidea perspectiva ca Egiptul să devină un canal pentru armele sovietice spre gherilele algeriene. Prim-ministrul francez Guy Mollet și omologul său englez, Anthony Eden au ripostat la naționalizarea canalului, dorind o acțiune în forță împotriva lui Nasser. J.F. Dulles a propus o conferință maritimă care să se întrunească la Londra pentru a pune la punct un sistem internațional de navigație liberă prin Canal. John Foster Dulles se alăturase M. Britanii și Franței în apelul pentru o conferință a celor 24 de principale state beneficiare ale Canalului Suez, incluzând cele 8 țări care semnaseră **Convenția de la Constantinopol (29 octombrie 1888)**.

Lipsa de coerență a occidentalilor, prin respingerea soluției bazate pe forță, preferând presiunea morală, l-au făcut pe Nasser să respingă propunerile Conferinței maritime de la Londra. Trei zile după, Foster a venit cu o altă idee, propunând o Asociație a Utilizatorilor, însă și-a subminat singur propunerea, declarând într-o conferință de presă că în caz contrar nu se va folosi forța. Toate acestea l-au încurajat pe Nasser să nu fie de acord. Distanțarea tot mai mare dintre democrații a încurajat Kremlinul să ridice miza. El a înlocuit ajutorul occidental pentru construirea barajului de la Assuan cu al său și-a început trimiterea de armament spre Orientul Mijlociu.

După conferința din 2 octombrie, când Dulles a dezavuat pentru a doua oară folosirea forței, M. Britanie și Franța au decis să acționeze pe cont propriu. Cele 2 țări au apelat la Națiunile Unite și s-a ajuns la o înțelegere între cele 3 țări (M.B, Franța și Egipt) în baza „Celor Șase Principii.” Entuziasmul lui Eisenhower a fost de scurtă durată, deoarece implementarea lor a fost respinsă prin veto-ul Uniunii Sovietice. Astfel Cele Șase Principii fuseseră ultima șansă de a reglementa criza pe căi pașnice. Conform planului elaborat de Franța, Israelul urma să atace Egiptul iar Franța și M. Britanie vor interveni în numele libertății navigației. După aceste acțiuni militare, SUA s-a împotrivit ordonând Israelului să-și retragă trupele. Dezbinarea evidentă dintre SUA și aliații săi, i-au permis Moscovei să pozeze în protector al Egiptului. URSS a recurs la o serie de amenințări, amintind chiar și izbucnirea unei noi conflagrații mondiale. H. Kissinger afirma despre atitudinea sovietică: „exact în același moment în care trupele sovietice îi suprimau cu brutalitate pe luptătorii pentru libertate din Ungaria, Uniunea Sovietică avea îndrăzneala să deplângă soarta presupuselor victime ale imperialismului occidental.” Ulterior M. Britani și Franța au renunțat la manevrele militare în urma presiunilor americane. George F. Kennan a criticat atitudinea SUA față de aliații săi: „purtăm în mare măsură responsabilitatea pentru disperarea care a împins guvernele francez și britanic la acțiuni rău gândite și patetice.” Văzând că au fost dezavuați, aliații SUA s-au distanțat.

22. Ungaria: revoltă în imperiu

În deceniul șase două evenimente au relevat faptul că Războiul Rece va fi unul de durată. Primul eveniment a fost Criza Suezului, care a reliefat lipsa de unitate a Occidentului. Al doilea eveniment a fost revolta din Ungaria, care a arătat clar faptul că URSS nu este dispusă unor concesii și că își va menține sfera de influență chiar și cu prețul recurgerii la forță. H. Kissinger consideră că revolta din Ungaria „a izbucnit dintr-un amestec exploziv de imperialism istoric rus, ideologie sovietică și naționalism ungar feroce.” Totodată autorul afirmă că atitudinea Rusiei de a înnăbuși mișcările de independență a fost o constantă încă din timpul Romanovilor. Însă aceste acțiuni, pe termen lung, nu le era de folos „după ce înnăbușeau avântul de independență, rușii erau obligați să mențină o prezență militară costisitoare în statul vecin, secătându-și victoria proprie, fără a-și spori securitatea.” Controlul exercitat de URSS în Estul Europei a fost mai problematic decât în timpul țărilor, mai ales datorită impunerii unui sistem economic ce ulterior a sporit ura față de URSS.

În realitate URSS se înfrunta cu aceeași problemă ca și Rusia țaristă: Europa Răsăriteană forțată să devină comunistă pentru a spori securitatea statului sovietic, consuma resurse și crea preocupări la nivel înalt într-o asemenea măsură în cât a devenit mai mult o povară decât o pârghie strategică. Singurul stat est-european care a refuzat să urmeze calea impusă de la Moscova, a fost Iugoslavia. Stalin a răspuns prin excluderea Iugoslaviei din Cominform. Liderii țărilor satelit se confruntau cu paradoxul că, pentru a obține orice fel de aprobare publică, trebuiau să obțină oarecare credit naționalist. Problemele din Blocul estic au început în Polonia, în iunie 1956 când prima tentativă de revoltă a fost suprimată sângeros. Ulterior Hrușciov a acceptat numirea lui Gomulka în funcția de secretar general al PC în schimbul angajamentului ca noua conducere să păstreze sistemul socialist și Polonia să rămână membră a Pactului de la Varșovia. Ungaria cunoscuse în anii 40, sub conducerea lui Rákosi Mátyás, un regim brutal, după modelul stalinist.

În anii 30 Stalin îl răscumpăraseră efectiv dintr-o închisoare din Budapesta, oferind în schimb niște drapeluri de luptă ungare, capturate de armata țarului în 1849. În 1953, Rákosi a fost înlăturat de Moscova în favoarea lui Nagy Imre. La doi ani după aceste evenimente, după răsturnarea lui Malenkov, Nagy a fost demis, iar Rákosi a revenit ca prim-ministru. În 1956, la scurt timp după ce N. Hrușciov a denunțat crimele staliniste, la ce de-al XX-lea Congres, Rákosi a fost din nou înlocuit cu Gerö Ernő. Deși Gerö s-a vrut a fi un reprezentant al naționalismului, el a fost identificat cu regimul Rákosi, curând izbucnind în țară revolta. Studenții au distribuit o listă de cereri: libertatea de expresie, judecarea lui Rákosi și plecarea trupelor sovietice din țară. Totodată se dorea readucerea la putere a lui Nagy. După înăbușirea revoltei, sovieticii i-au oferit posibilitatea de a se dezice de vederile sale democratice. Refuzul acestuia a atras după sine, execuția, ajungând ulterior un martir pentru cauza libertății în Europa de Est. Situația a scăpat de sub control pe 24 octombrie, când s-a ajuns la o adevărată revoluție, tancurile sovietice au fost incendiate iar clădirile guvernului au fost ocupate. Pe 28 octombrie, rușii păreau a accepta, la fel ca în Polonia „o Ungarie titoistă.” Însă nici această concesie nu a calmat demonstranții. Se dorea un sistem multipartit, plecarea trupelor sovietice din întreaga Ungarie, și retragerea acesteia din Tratatul de la Varșovia.

Pe 30 octombrie 1956, Nagy a abolit sistemul unipartit și a numit un guvern de coaliție compus din reprezentanți ai tuturor partidelor democratice care participaseră la ultimele alegeri libere din 1946. La 27 octombrie J.F. Dulles a ținut un discurs în Dallas, prin care releva poziția SUA față de aceste evenimente. Conform spuselor lui Dulles, SUA va sprijini orice stat est-european care va rupe relațiile cu URSS. Acest eventual sprijin nu a fost condiționat de SUA ca statele/statul respectiv să-și schimbe forma de guvernământ, ajungea ca acest stat/state să părăsească Pactul de la Varșovia. Aceste declarații au tensionat situația deoarece URSS vedea aceste declarații ca niște manevre de a atrage statele est-europene în sfera capitalistă. Aceeași rațiune a determinat URSS să se opună prin veto la participarea statelor est-europene la Planul Marshall. Ulterior atitudinea URSS a devenit și mai intransigentă după declarațiile D. Eisenhower. Președintele american a declarat că SUA nu caută aliați în Europa

de Est și nu va recurge la acțiuni militare în cazul unori tulburări. Acesta s-a dovedit a fi exact ce dorea URSS: să poată interveni în Ungaria fără să existe posibilitatea unui conflict cu SUA.

Între timp situația degenerase la Budapesta, manifestații au ocupat sediul Partidului Comunist și au masacrat ocupanții acestuia. Nagy a anunțat formarea unui nou guvern pe bazele existente în anul 1945, în timpul regimului coaliției partidelor democratice. Nagy Imre a început negocierile cu reprezentanții sovietici (Mikoyan și Suslov) în vederea retragerii trupelor sovietice de pe teritoriul Ungariei. În aceeași seară de 31 octombrie, atât *Pravda* cât și *Izvestia* au publicat o declarație oficială a Kremlinului conform căreia staționarea trupelor străine pe teritoriul unei țări comuniste prietene necesită aprobarea țării gazdă și a întregului Tratat de la Varșovia. La 1 noiembrie 1956, după ce crease un guvern de coaliție, Nagy a făcut pasul final, irevocabil, de a declara neutralitatea Ungariei și retragerea sa din Tratatul de la Varșovia. În același timp, Nagy a solicitat Națiunilor Unite recunoașterea neutralității Ungariei. Nu a primit însă niciodată răspuns. În dimineața de 4 noiembrie, forțele sovietice care se revărsaseră vreme de zile întregi pe teritoriul Ungariei, o lovit fără preaviz și au reprimat cu sălbăticie Revoluția ungară.

Kádár János a revenit cu armatele sovietice pentru a instala un nou guvern comunist. Comandantul armatelor maghiare, Maléter Pál și Nagy Imre au arestați și executați. Henry Kissinger consideră că SUA ar fi putut interveni într-o anumită formă, nu neapărat militară. Acesta a criticat atitudinea SUA: „în timpul mișcării revoluționare din Ungaria, America a fost departe de a se ridica la nivelul propriei sale retorici.” În martie 1957, J.F. Dulles a rezumat atitudinea americană. El și-a sprijinit pledoaria pe absența oricărei obligații legale: „nu exista nici o bază pe care noi să acordăm ajutor militar Ungariei. Nu aveam nici un angajament să facem acest lucru și nu am crezut că făcând astfel am fi ajutat poporul Ungariei sau popoarele europene sau restul lumii.” După H. Kissinger chestiunea nu era de natură legală: „nu se puneau întrebarea dacă America își respectase angajamentele, ci dacă ea își asumase implicațiile propriilor declarații.” După o perioadă de teroare, Kádár János a ajuns la concluzia că pentru o stabilitate internă, este nevoie de a menține linia reformistă a lui Nagy. Pe plan internațional, URSS și-a supraevaluat forța. Interpretând evenimentele anului ca pe o înclinare a balanței de forțe în favoarea sa, Biroul Politic s-a angajat în cea mai serioasă provocare de până atunci a Războiului Rece, ultimatumul asupra Berlinului.

23. Ultimatumul lui Hrușciov: Criza Berlinului (1958 – 1963)

După cel de-al Doilea Război Mondial, la Conferința de la Potsdam s-a hotărât ca Germania să fie divizată și administrată de cele 4 puteri ocupante. În 1949 zonele occidentale s-au unit, formând Republica Federală Germania, iar zona rusă a devenit Republica Democrată Germană. Conform aranjamentului celor 4 puteri asupra Berlinului, acest oraș nu făcea parte din Germania de Est sau de Vest, ci se afla în mod oficial sub conducerea celor 4 Aliați: sovietici ocupau un sector întins din partea estică a orașului, americanii aveau un sector în sud, iar britanicii și francezii își aveau sectoarele lor în părțile de vest și la nord. H. Kissinger susține

că sovieticii și chiar est-germanii vedeau cele 3 sectoare vestice ca „o vitrină a prosperității în mijlocul cenușiiului deprimant al blocului comunist.” Ura sovieticilor asupra Berlinului de Vest era cu atât mai mare cu cât acesta servea ca un canal de trecere pentru est-germani care, emigrau spre Occident. Teoretic, Berlinul era orașul celor 4 puteri și URSS răspundea de acces, satelitul est-german era cel care controla în realitate șoselele dinspre capitala sa, Berlinul de Est. În octombrie 1957, sovieticii au lansat pe orbită Sputnik-ul, un satelit artificial, Hrușciov a interpretat această reușită din prima încercare ca pe o dovadă că URSS o lua înaintea democrațiilor în domeniul științific și în cel militar.

Criza Berlinului a început cu un discurs a lui Hrușciov la 10 noiembrie 1958, în cadrul căruia a cerut să se pună capăt statutului Berlinului de oraș al celor 4 puteri și a avertizat că Uniunea Sovietică intenționa să predea satelitului său, Germania de Est, controlul asupra accesului în țară. La 27 noiembrie a transpus esența acelu discurs într-o notificare oficială adresată SUA, M. Britanii și Franței în care declara acordul celor 4 Puteri asupra Berlinului nul și neavenit și insista ca Berlinul de Vest să fie transformat într-un „oraș liber” demilitarizat. Dacă în curs de 6 luni nu se ajungea la o înțelegere, URSS urma să semneze un tratat de pace cu Germania de Est, prin care să predea acesteia drepturile sale de ocupant și control asupra căilor de acces în RDG. La 10 ianuarie 1959, Hrușciov a prezentat celor 3 Puteri ocupante un proiect al unui tratat de pace, care definea atât statutul Berlinului cât și pe cel al Germaniei de Est. Deși Hrușciov s-a arătat încrezător în forța Blocului comunist, Kissinger susține că atitudinea lui Hrușciov venea să mascheze slăbiciunile URSS și a influenței sale, mai ales în Germania de Est, unde crescuse considerabil exodul est-berlinezilor spre vest. Germania de Est, care se proclamase „paradisul muncitorilor”, risca să rămână fără nici un muncitor. Ultimatumul lui Hrușciov a lovit în politica lui Adenauer, care respinsese orice propunere de a promova unificarea prin sacrificarea legăturilor cu Occidentul. Oponenții din interior a lui Adenauer sprijiniseră oferta de pace a lui Stalin din 1952. Cu toate acestea Adenauer afirma în 1959: „dacă ar fi să pierdem Berlinul, poziția mea politică ar deveni dintr-odată de nesușținut. Socialiștii ar prelua puterea la Bonn. Ei ar proceda la încheierea unui aranjament direct cu Moscova și acesta ar însemna sfârșitul Europei.” În opinia lui Adenauer strategia lui Hrușciov era de a izola RFG. În schimbul oricărei concesi pe care ar fi facut-o, Occidentul ar fi prmit, în cel mai bun caz, ceea ce avea deja: accesul la Berlin. În același timp satelitului est-german i s-ar fi dat un veto în problema unificării Germaniei. Eisenhower a exclus o eventuală intervenție militară a SUA. Charles de Gaulle nutrea convingerea că această criză a Berlinului trebuia să-i demonstreze lui Adenauer că Franța era partenerul indispensabil al RFG. De Gaulle se temea mai mult de pericolul reînvierii naționalismului german decât de amențările lui Hrușciov. Ch. de Gaulle susținea că toată agitația creată de Hrușciov avea menirea să distrugă atenția de la problemele Blocului comunist. A ceda presiunilor sovietice, ar fi echivalat numai cu a-l încuraja pe Hrușciov să-și continue aventurile externe ca o modalitate de a abate atenția de la criza internă a sistemului său. De Gaulle a renunțat la politica tradițională a Franței de împotrivire față de Germania. Nu a făcut asta din sentimentalism, era îngrijorat ca URSS să nu se erijeze în campioană a unității germane. Străvechiul coșmar german al Franței se transformase în

coșmarul unei posibile înțelegeri germano-sovietice. Eisenhower la data oficială a ultimatumului (27 noiembrie 1958) i-a comunicat lui J.F. Dulles că el ar fi receptiv la ideea unui oraș liber, fără trupe americane, cu condiția ca atât Berlinul cât și căile sale de acces să fie puse sub jurisdicția Națiunilor Unite. Cu ocazia întâlnirii de la Camp David din septembrie 1959, Eisenhower i-a spus lui Hrușciov că America nu avea deloc intenția să rămână pentru totdeauna în Berlin. Hrușciov a întreprins un turneu în SUA între 15-27 septembrie 1959. Întâlnirea celor doi șefi de guverne pune accent mai mult pe atmosferă decât pe substanță, așa cum sugera sloganul „spiritul de la Camp David.”

Principalul rezultat al înțelegerii de la Camp David a fost încă o amânare. Eisenhower și Hrușciov au căzut de acord să convoace o reuniune a celor 4 Puteri care ocupau Berlinul. Eisenhower a vrut să să-și consulte aliații mai întâi. De Gaulle a refuzat să accepte invitația dacă Hrușciov nu făcea mai întâi o vizită la Paris. Având în vedere toate aceste condiții preliminare, cea mai apropiată dată pentru o întâlnire la vârf s-a dovedit a fi luna mai 1960, aceasta urmând să aibă loc la Paris. Până la urmă, cu două săptămâni înaintea întâlnirii, un avion spion american U-2 a fost doborât pe teritoriul URSS. Acel zbor i-a dat lui Hrușciov pretextul de a demola întreaga conferință. Occidentalii au crezut că Hrușciov a găsit în sfârșit pretext pentru a declanșa un conflict militar. Curând s-a văzut că agresivitatea verbală a devenit un substitut al confruntării. Contrar oricăror așteptări, când Hrușciov s-a oprit la Berlin, în drumul său de întoarcere de la întâlnirea eșuată de la Paris, el a anunțat încă o amânare a termenului limită a ultimatumului său, de data aceasta până după alegerile prezidențiale din SUA. În momentul în care J.F. Kennedy își începea mandatul, trecuseră 3 ani de la primul ultimatum al lui Hrușciov, iar credibilitatea în iminența declanșării unui conflict armat, scăzuse.

Tocmai când chestiunea Berlinului părea să se liniștească, încercarea nereușită a administrației Kennedy de a-l răsturna pe Fidel Castro la Golful Porcilor și nehotărârea sa în problema Laosului se pare că l-au convins pe Hrușciov că președintele Kennedy este o pradă ușoară. La întâlnirea de vârf, din iunie 1961, la Viena, Hrușciov a stabilit un nou termen limită de 6 luni. Actul final al definirii sferelor de influență a început în zorii zilei de 13 august 1961. Locuitorii est-germani înălțaseră bariere de sârmă ghimpată între sectorul sovietic al Berlinului și sectoarele ocupate de cele 3 Puteri occidentale. A urmat construirea Zidului. H. Kissinger afirma despre această situație „betonul, minele de teren și câinii de pază au devenit simbolul orașului divizat și a comunismului inuman.” Falimentul unui regim comunist, incapabil să-și convingă proprii cetățeni să rămână în țara lor se dezvăluia întregii lumi. Kennedy a apreciat că înălțarea zidului nu se încadra în definiția pe care America o dădea agresiunii și a decis să nu răspundă militar. Willy Brandt avea să susțină mai târziu că politica sa „Ostpolitik” care a condus la recunoașterea regimului est-german, a fost rezultatul dezamăgirii sale provocate de reacția Americii la construirea zidului. În iulie 1961 Kennedy mărise bugetul alocat apărării și a trimis forțe suplimentare în Europa. Kennedy a fost și mai puțin dispus decât Eisenhower să riște un război din cauza Berlinului, afirmând după întâlnirea de la Viena: „...pare cât se poate

de stupid să riști uciderea unui milion de americani din cauza unei neînțelegeri privind drepturile de acces pe o autostradă...”

În perioada de după construirea zidului secretarul de stat Dean Rusk s-a întâlnit cu Andrei Gromîko. Nici una dintre părți nu era pregătită să-și asume declanșarea unui conflict nuclear, nici una dintre părți nu era în situația de a înlocui diplomația cu puterea. Într-un final, pentru a ieși din impas, Hrușciiov s-a lansat în aventura de a plasa rachete în Cuba. Exista de asemenea un impas și pentru SUA, orice concesie față de URSS putea slăbi alianța cu Puterile Occidentale (slăbirea Alianței Atlantice). H. Kissinger: „orice concesie ce se putea concepe ca acceptabilă pentru Hrușciiov ar fi slăbit Alianța Atlantică, iar orice reglementare tolerabilă din punctul de vedere al democrațiilor ar fi zdruncinat poziția lui Hrușciiov.” Consilierul pentru Securitatea Națională McGeorge Bundy afirma că SUA ar trebui să accepte RDG, Linia Oder-Neisse, Pactul de neagresiune. Asemenea atitudine au făcut inevitabilă îndepărtarea treptată a Washingtonului de K. Adenauer. SUA a încercat să tempereze relațiile cu RFG (prin întâlnirea lui H. Kissinger cu Adenauer). Totuși, în aprilie 1962, relațiile germano-americane scăpaseră de sub control. La 21 aprilie au fost lăsate să se scurgă informații privitoare la un plan american care chema la crearea unei Autorități Internaționale de Acces, împuternicită să controleze traficul către și dinspre Berlin. Adenauer considera acesta un substitut jalnic al unei angajări americane. Hrușciiov dorea un succes total, o superioritate la eventuale negocieri. Acest considerent l-a determinat să plaseze rachete cu rază medie de acțiune în Cuba. Din aceeași motive, Kennedy nu își putea permite ca URSS să aibă o poziție superioară la eventuale negocieri. Succesul lui Kennedy a fost considerabil: îndrăzneala cu care a tratat criza, nu numai ca l-au forțat pe Hrușciiov să retragă rachetele sovietice, dar pe parcursul evenimentelor a reușit să înlăture și restul de credibilitate a diplomației acestuia relative la Berlin. Recunoscând că-i lipseau soluțiile, Hrușciiov a anunțat în ianuarie 1963 că succesul înregistrat cu Zidul Berlinului făcuse inutil un tratat de pace separat cu Berlinul.

Pe perioada Crizei Berlinului, prioritățile Germaniei s-au schimbat. După război, principalul sprijin a lui Adenauer a fost SUA. Însă el aprecia că, dacă o combinație SUA – M. Britanie pare să incline spre o înțelegere cu Hrușciiov, el va fi forțat să își găsească principalul punct de sprijin în Franța. În ceea ce îl privește pe N. Hrușciiov, H. Kissinger consideră că: „după 3 ani de ultimatumuri și amenințări, singurul succes *real* al lui Hrușciiov a fost construirea Zidului Berlinului, care în cele din urmă a ajuns să simbolizeze eșecul politicii sovietice în problema Berlinului.” După această criză, URSS nu s-a mai lansat într-o înfruntare cu SUA (excepție 1973), în schimb rușii s-au angajat în sprijinirea așa-numitelor războaie de eliberare națională din Lumea a Treia (Etiopia, Angola etc.).

24. Concepții privind unitatea Occidentală: Macmillan, de Gaulle, Eisenhower și Kennedy

În perioada imediat următoare Crizei Berlinului, de Gaulle și Kennedy au fost obligați să-și pună de acord planurile de perspectivă contradictorii privind natura Alianței, rolul armelor

nucleare și vitorul Europei. H. Macmillan a fost cel dintâi prim-ministru britanic care s-a confruntat explicit cu realitatea dureroasă că țara sa nu mai era o putere mondială. M. Britanie nu mai era o mare putere colonială, nu mai putea interveni în chestiunile Europei singură, pentru a obține un echilibru favorabil al puterilor. M. Britanie pe parcursul ultimelor 2 secole s-a concentrat mai mult pe posesiunile sale coloniale, Europa fiind a doua prioritate (unde influența britanică era hotărâtoare). După Criza Berlinului, statutul de putere de rangul doi era evident, trecuse perioada Churchill, când M. Britanie negocia de pe o poziție egală cu superputerile. Macmillan a instaurat prin urmare politica de distanțare față de Europa și a solicitat intrarea în comunitatea Europeană. Macmillan nu era de acord cu afirmația lui de Gaulle conform căreia securitatea Europeană ar fi întărită prin disociere de SUA. După Suez, Franța și M. Britanie au tras concluzii diametral opuse în urma umilinței suferite din partea SUA. Franța și-a accelerat cursul spre independență, M. Britanie a optat pentru o întărire a relațiilor cu America. M. Britanie a finalizat trecerea de la putere la influență sub Macmillan. El a decis să integreze politica britanică în politica americană și să extindă paleta de opțiuni britanice printr-o manevrare abilă a relațiilor cu Washingtonul..

Cu toate acestea au existat și mici disensiuni. La data oficială a ultimatumului lui Hrușciiov, Macmillan se afla în vizită la Moscova, Eisenhower fiind iritat de această vizită. La fel Macmillan s-a șifonat când a aflat că Eisenhower îl invitase pe Hrușciiov la Camp David „președintele după ce s-a încâlcit în doctrina *nici un summit fără un progres prealabil în cadrul întâlnirii miniștrilor de externe* încearcă acum să se dezică.” Totuși cu cât SUA și URSS monopolizau dialogul internațional, cu atât creau unora dintre aliați NATO dorințe de a căuta să obțină oarecare libertate de manevră în numele propriu. Pe măsură ce amenințarea sovietică la adresa Europei Occidentale, ca și teama comună față de Moscova a scăzut în intensitate, dezacordurile din interiorul Alianței Atlantice au devenit mai puțin riscante, iar de Gaulle a încercat să se folosească de această stare de lucruri pentru a încuraja o politică europeană mai independentă. Macmillan nu a fost de acord cu aceste tactici ale lui de Gaulle, însă când interesele vitale ale M.B erau în joc, se putea arăta la fel de tenace în apărarea lor ca de Gaulle.

Acest lucru s-a văzut în timpul „Afacerii Skybolt” (1962). Skybolt era o rachetă de croazieră cu rază lungă de acțiune, lansabilă din aer, pe care britanicii doreau s-o cumpere de la americani. Administrația Kennedy a anulat proiectul din motive tehnice, însă Kissinger susține că, prin asta președintele american a vrut să descurajeze o capacitate nucleară autonomă a M. Britanii. M.B a reacționat dur, iar ulterior Kennedy și Macmillan s-au întâlnit la Nassau, semnând Acordul de la Nassau. America avea să compenseze M. Britanie pentru Skybolt, vânzându-i 5 submarine și rachetele aferente pentru care M. Britanie avea să-și construiască singură focoasele. M. Britanie a fost de acord să atribuie aceste submarine NATO, cu excepția cazurilor în care interesul național suprem era în joc.

Sub conducerea lui de Gaulle, Franța a ridicat problema filosofică naturii cooperării atlantice într-un mod care s-a transformat într-o competiție pentru ocuparea poziției de lider în Europa iar pentru SUA într-o refamiliarizare cu stilul istoric al diplomației europene. De Gaulle nu vedea armonia ca pe o stare naturală, ci ca pe ceva care trebuia smuls dintr-un conflict de interese. „Omul, limitat prin natură, este infinit în aspirații.” Devotamentul lui de Gaulle față de interesul național al Franței a fost de neclintit. În timp, Washingtonul dorea să atribuie fiecărui membru al alianței, o parte din sarcina generală, de Gaulle credea că o asemenea diviziune a muncii ar fi coborât Franța pe o poziție de subordonare și i-ar fi distrus sentimentul identității: „Este intolerabil pentru un mare stat să-și lase destinul în seama deciziilor și acțiunilor altui stat, oricât de prieten ar fi.” De Gaulle credea că o Europă supranațională ar face ca Franța să dispară iar întregul Occident să pară ca o anexă a Americii, neputincioasă în fața URSS. În timpul unei vizite la Paris, în 1959, Eisenhower l-a întrebat pe de Gaulle: „D ce vă îndoiiți că America și-ar identifica destinul cu acela al Europei?” Kissinger consideră că: „având în vedere comportamentul lui Eisenhower în timpul crizei Suezului, această întrebare era ciudată și oarecum falsă.” De Gaulle a exploatat ultimatumul lui Hrușciov asupra Berlinului. Dorea ca Franța să fie percepută la Bonn ca un aliat mai de încredere decât America. Despre dezvoltare a armamentului nuclear și influența acestor arme asupra vieții politice Kissinger afirma: „Achiziționarea unei bombe atomice de către o singură țară modifică echilibrul în măsură mai semnificativă decât orice achiziție teritorială în trecut” sau „era nucleară a transformat strategia în intimidare, iar intimidarea într-un exercițiu intelectual ezoteric.”

În viziunea liderilor europeni, supraviețuirea lor depindea de măsura în care reușeau ca să împiedice SUA să opteze pentru supunerea sa de Europa în cazul unui război nuclear iminent sau, dacă nu reușeau aceasta, de a avea la dispoziție forțe nucleare naționale ca o formă de asigurare. La 17 septembrie 1958 de Gaulle le prezentase lui Eisenhower și lui Macmillan un memorandum care conținea ideile sale cu privire la o structură NATO corespunzătoare. El propunea un Directorat politic în cadrul Alianței Atlantice compus din șefi de guverne ai SUA, M. Britanie și Franța. Directoratul urma să se întrunească periodic, să stabilească o echipă comună și să elaboreze o strategie comună, în special privitoare la crizele din afara zonei NATO. Pentru a dovedi seriozitatea propunerilor sale, de Gaulle le-a însoțit cu amenințarea retragerii Franței din NATO: „Guvernul francez consideră indispensabilă o asemenea organizare pentru securitate.” De acum înainte întreaga evoluție a participării sale prezente în NATO este legată de aceasta. La un nivel mai profund, el sugera un acord de securitate, similar cu ideea Celor Patru Polițiști, în care Franța să înlocuiască URSS. Atât Eisenhower cât și Macmillan au primit această propunere cu răceală, tactica lor a fost aceea de a căuta să înece esența în procedură. Ca urmare, de Gaulle a ordonat retragerea armelor nucleare americane de pe teritoriul Franței iar în 1966 a retras Franța complet de sub comanda NATO.

În 4 iulie 1962, Kennedy a proclamat solemnă sa Declarație de Interdependență dintre SUA și o Europă Unită. De Gaulle a respins Acordul de la Nassau și ulterior a semnat un tratat

bilateral de prietenie cu RFG. H. Kissinger susține că în anii 60, politica americană trebuia să înțeleagă că: „o ordine internațională funcțională trebuie să lase suficient loc pentru interese naționale diferite.” De Gaulle din cooperarea franco-germană axul principal al politicii sale externe. Însă atât Adenauer cât și urmașii săi nu concepeau o disociere de SUA sau o eventuală înfruntare a Uniunii Sovietice bazându-se doar pe sprijinul Franței.

25.Vietnam:America la ananghie,Truman și Eisenhower

Războiul din Vietnam s-a desfășurat în Vietnam, Laos și Cambodgia între 1 noiembrie 1955 și 3 aprilie 1975 (căderea Saigonului). Pentru întâia oară în experiența internațională a Americii sec. XX, relația directă dintre sistemul de valori și realizări, a început să se erodeze. Kissinger: „aplicarea prea universală a propriilor valori ea făcut pe americani să se îndoiască de ele” sau „rareori s-a întâmplat ca urmările acțiunilor întreprinse de o națiune să fie atât de departe de intențiile sale inițiale.” Victoria comunistă în China întărise convingerea politicianilor americani că nici o continuare a expansiunii comuniste nu mai putea fi tolerată. Încă din timpul conflictului din Coreea apăruse Teoria Dominoului, care prevedea că în cazul căderii Indochinei, Burma și Thailanda aveau să cadă și ele de curând, iar echilibrul Asiei de sud-est se va afla atunci în mare pericol (Consiliul Național al Securității – NSC). Documentul 64 al NSC conchidea că Indochina era „o zonă cheie a Asiei de Sud-Est și se află sub amenințare directă.”

În 1950, Franța transformase cele 3 colonii ale sale, Vietnam, Laos și Cambodgia în „State Asociate ale lumii franceze”, această nouă denumire lăsa descoperită tocmai noțiunea de independență. Pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, Roosevelt a cochetat cu ideea de a transforma Indochina într-un teritoriu sub mandatul Națiunilor Unite, deși la Yalta a început să dea înapoi. Schema a fost abandonată de administrația Truman, care era interesată să obțină sprijinul Franței în formarea Alianței Atlantice. În jurul anului 1950, administrația Truman hotărâse că securitatea lumii libere cerea ca Indochina să fie ținută în afara influenței comuniste – ceea ce, în practică însemna renunțarea la principiile anticolonialiste ale SUA pentru a sprijini lupta Franței în Indochina. După o eventuală victorie, SUA intenționa să-și reconcilieze convingerile strategice cu cele anticoloniale, făcând presiuni în formarea independenței. Cu toate acestea, SUA a făcut presiuni asupra Franței pentru a garanta, după încheierea conflictului, independența. SUA nu dorea în nici un fel să pară ca un susținător al colonialismului. SUA a venit cu „Operațiunea Eggshell”: ideea era de a împinge Franța în direcția acordării independenței Indochinei și de a o stimula în același timp să continue războiul anticomunist. Kissinger: „Nimeni nu a explicat de ce trebuia Franța să riște vieți omenești într-un război menit să-i facă dispensabilă prezența în regiune.” Eisenhower a dorit să se facă nenumărate anunțuri publice conform cărora: „independența va fi acordată de îndată ce va fi fost câștigată victoria împotriva comunismului.”

Armatele franceze și americane aveau să fie aproape neputincioase în fața forțelor de gherilă. Nu a fost un război convențional, cu linii ale frontului demarcate, ci un război de uzură

unde gherilele nord-vietnameze nu erau obligate să-și mențină pozițiile, nu se lupta de pe și pentru poziții. Trupele comuniste nu erau obligate să mențină sub controlul lor un anumit teritoriu. Armata franceză a fost învisă de Dien Bien Phu (7 mai 1954), iar Franța a acceptat, la propunerea sovietică, o conferință în problema Indochine, la Geneva. Sub drapelul „Acțiunii Unite”, J.F. Dulles propunea să se formeze o coaliție între SUA, M. Britanie, Franța, Noua Zeelandă, Australia și statele asociate ale Indochine, pentru a opri pătrunderea comunismului în Indochina. M. Britanie, deși avea o relație strânsă cu SUA, nu a văzut nici un interes de a se implica activ în conflictul din Indochina. Churchill: „poporul britanic nu se va lăsa ușor influențat de ceea ce se întâmplă în jungla îndepărtată a Asiei de Sud-Est.” Acordurile de la Geneva din iulie 1954 au prevăzut divizarea Vietnamului în lungul paralelei 17. În 1954, după Conferința de la Geneva, se crease un impas stânenitor pe care nici una din părți nu era încă în măsură să îl dezarmeze. URSS nu era pregătită de o confruntare atât de curând după moartea lui Stalin și în Asia de Sud-Est avea numai interese periferice, China se temea de un alt război cu SUA la mai puțin de un an după încheierea conflictului din Coreea (mai ales în lumina noii doctrine americane de ripostă masivă), Franța era în curs de retragere din zonă, Statelor Unite le lipseau deopotrivă o strategie și suportul opiniei publice pentru intervenție, iar comuniștii vietnamezi încă nu erau destul de puternici pentru a continua războiul fără surse externe de aprovizionare. Nimic din ceea ce s-a realizat la Conferința de la Geneva nu a schimbat competițiile de bază ale protagoniștilor. SUA nu renunțase la ideea unei intervenții militare, ci numai la o intervenție alături de Franța colonialistă. SUA a refuzat să participe oficial la Conferința de la Geneva și nu a semnat acordul. Henry Kissinger afirma despre această situație: „Nu mai cunosc în istoria diplomației vreo situație în care o națiune să garanteze un acord pe care a refuzat să îl semneze.”

J.F. Dulles a considerat că recenta Conferință de la Geneva a ajutat SUA din două puncte de vedere: s-au putut detașa total de colonialismul francez iar interesele SUA au devenit convergente, asigurând totodată baza legală pentru respingerea în continuare a mișcărilor comuniste. Organizația Tratatului Asiei de Sud-Est (septembrie 1954). Membrii: M. Britanie, Franța, SUA, Thailanda, Filipine, Pakistan. Însă multe țări au căutat securitatea prin neutralitate (India, Indonezia, Malaysia) iar 3 dintre statele Indochinei aveau interdicție de a participa conform Acordurilor de la Geneva (Laos, Cambodgia și Vietnamul de Sud). Cu toate acestea, un protocol separat stabilea amenințările la adresa celor 3, ca fiind ostile păcii și securității semnatarilor. Spre sfârșitul mandatului lui Eisenhower, Vietnamul de Nord a atacat Laosul, stat neutru prin care au construit ceea ce s-a numit mai târziu Calea lui Ho Chi Minh. Despre această situație D. Eisenhower afirma: „...căderea Laosului în fața comunismului ar putea însemna prăbușirea în continuare – asemeni unor piese de domino care cad una după cealaltă – a vecinilor săi încă liberi.” Despre implicarea SUA în Vietnam și atitudinea președinților americani, Kissinger nota: „era mai probabil ca ei să apere o țară pentru a susține principii, decât în baza interesului național american.”

26. Vietnam: drumul disperării, Kennedy și Johnson

Politica lui Kennedy a fost o continuare a cele începute de Truman și Eisenhower, cu mici diferențe. Eisenhower privise conflictul cu ochii unui soldat – ca pe un război între două entități distincte, Vietnamul de Nord și Vietnamul de Sud. Pentru echipa lui Kennedy, atacurile Vietcongului asupra Vietnamului de Sud nu reprezentau atât un război tradițional, cât un conflict cvasicivil caracterizat prin fenomenul relativ nou al luptei de gherilă. La 6 ianuarie 1961, cu două săptămâni înainte de instalarea lui Kennedy, Hrușciiov descria „războaiele de eliberare națională” drept sfinte și le garanta sprijin sovietic. Administrația Kennedy s-a implicat în conflictul din Vietnam cu ocazie unei crize, cea din Laos. Hanoiul a tras concluzia că înfiltrarea în Vietnamul de Sud via Laosul neutru și Cambodgia ar implica mai puține sancțiuni internaționale decât o străpungere directă a paralelei 17. Neutralitatea celor 2 state era garantată prin Acordurile de la Geneva, din 1954 și reafirmate de Tratatul SEATO. În 1959, armatele nord-vietnameze au pătruns în Laos, având ca pretext misiunea de a-l sprijini pe comunistul Pathet Lao. În calitate de militar, Eisenhower a înțeles că apărarea Vietnamului de Sud trebuia să înceapă în Laos. Kennedy a menținut această politică însă, ulterior a renunțat după eșecul din Golful Porcilor, alegând să negocieze pentru a întări neutralitatea Laosului. Comuniștii au blocat negocierile timp de 1 an, iar când acestea au reînceput au obținut retragerea trupelor americane (și din Thailanda) având cale liberă spre Vietnamul de Sud. Conducătorul Cambodgiei, Prințul Sianuk a comsimțit la stabilirea unor baze comuniste de-a lungul întregii granițe a Cambodgiei cu Vietnamul de Sud. În viziunea lui Kennedy, forța singură nu era suficientă pentru a stopa comunismul, aliații Americii în această luptă trebuiau să îi clădească un fundament politic.

Inițial în timpul Eisenhower, Kennedy s-a opus unei intervenții atâta timp cât Indochina rămânea colonie franceză. În 1956, după ce Franța se retrăsese și independența Vietnamului de Sud fusese dobândită, Kennedy era gata să îmbrățișeze ideea intervenției. Kennedy a înțeles că acest conflict nu este doar unul militar, ci unul desfășurat pe mai multe planuri, în joc fiind credibilitatea Americii, afirmând în privința Vietnamului: „Ceea ce trebuie să le oferim este o revoluție – o revoluție politică, economică și socială mult superioară oricărei oferte comuniste.” Strategia preferată a lui Kennedy era aceea de a a-i întări pe sud-vietnamezi, astfel încât aceștia să poată rezista ei înșiși comuniștilor (Strategia numită „Nation building”). Acest concept era bun teoretic, însă pentru realizarea lui era nevoie de decenii, deoarece, în acest caz SUA, sprijinea un stat (Vietnamul de Sud) fără instituții puternice, fără societate civilă (ca în vestul Europei unde Planul Marshall a putut fi aplicat ușor). America trebuia să-și modifice fie obiectivele militare, fie pe cele politice. Când Kennedy și-a preluat funcția războiul de gherilă din Vietnamul de Sud atinsese un nivel de violență suficient de mare pentru a împiedica întărirea guvernului Ngo Dinh Diem. În 1961 L.B. Johnson a vizitat Saigonul. Simultan cu plecarea lui Johnson, o directivă a Consiliului Național de Securitate, datată 11 mai stabilea împiedicarea dominației comuniste asupra Vietnamului de Sud drept obiectiv național al SUA. Despre aceasta și politica SUA, Kissinger afirma: „Îngrădirea se transforma în edificare a unei națiuni.” Pentru SUA, războiul din Vietnam s-a dovedit extrem de costisitor. Inițial s-a socotit că pentru o victorie totală, cca. 200.000 de soldați erau suficienți. S-a văzut

ulterior că nici cu dublarea acestui număr nu s-au atins scopurile, „escaladarea treptată” a conflictului s-a dovedit nefavorabilă Americii. Această tactică a fost văzută de comuniștii vietnamezi ca un set de ezitări, războiul de gherilă intensificându-se. După Kissinger, „dacă ar fi căutat în toată lumea, America nu ar fi putut găsi un adversar mai dificil.” Despre guvernarea din Vietnamul de Sud, Kissinger afirma că: „Prins între fanaticii ideologi de la Hanoi și neexprimentarii idealși de la Washington, guvernul lui Diem a adoptat o atitudine rigidă și în cele din urmă.”

Fiecare administrație americană a căutat să sporească ajutorul acordat Vietnamului, condiționându-l de reformă. Kennedy a legat creșterea ajutorului, de condiția ca SUA să primească rolul consultativ la toate nivelurile de guvernare. După cum era de așteptat, Diem a refuzat. Ruptura dintre Ngo Dinh Diem și Saigon a fost provocată de un conflict survenit între budiștii sud-vietnamezi și Diemal cărui guvern emisese decret care interzicea arborarea drapelurilor de către secte, grupări religioase sau partidele politice. Punând în aplicare ordinul, soldații au tras protestatarii budiști, la Hue (8 mai 1963). Ruptura finală s-a produs la 21 august 1963, când agenții lui Ngo Dinh Nhu (fratele lui Diem) au întreprins raiduri într-un număr de pagode și au arestat 1400 de călugări. America a condiționat ajutorul său cu înlăturarea lui Nhu. Ulterior trupele sud-vietnameze i-au asasinat atât pe Diem cât și pe Nhu.

Lovitura de stat a distrus structura care fusese construită timp de mai bine deceniu, lăsând în loc un grup de generali rivali, lipsiți de experiență politică. În urma răsturnării lui Diem se susține în mod justificat, că „problema nu era cum să fie încurajat în Vietnamul de Sud un regim pe care America să-l poată sprijini, ci aceea de a găsi unul care să sprijine America în continuarea luptei sale împotriva comuniștilor.” Profitând de această stare de anarhie, comuniștii nord-vietnamezi au întărit gherilele și au atacat de Vietnamul de Sud. În august 1964, un presupus atac nord-vietnamez asupra distrugătorului *Maddox* condus la lovitură de răspuns a Americii împotriva Vietnamului de Nord, susținută de Senat, prin așa-numita Rezoluție a Golfului Tonkin. În februarie 1965, un atac asupra birourilor consilierilor americani din orașul Pleiku, a declanșat un raid american asupra Vietnamului de Nord (nume de cod *Rolling Thunder*). Sinceritatea administrației Johnson a fost pusă sub semnul întrebării în legătură cu atacul asupra distrugătorului *Maddox*. Controversa a fost folosită pentru a discredita atât Rezoluția Golfului Tonkin, cât și participarea Americii în război. De îndată ce opinia publică americană s-a întors împotriva războiului, criticii lui Johnson l-au acuzat și mai virulent pentru impasul diplomatic. Nerăbdarea lui Johnson de a începe negocieri era atât de evidentă încât se expunea pericolului autoînfrângerii. Acest lucru a convins Hanoiul că amânarea putea aduce oferte și mai generoase. H. Kissinger a fost implicat în conflictul din Vietnam în urma a 3 vizite în Vietnamul de Sud, afirmând: „Aceste vizite m-au convins că războiul nu putea fi câștigat cu strategia curentă și că America trebuia să iasă din acea situație prin negocieri cu Hanoiul.” În 1967, H. Kissinger a participat la o Conferință Pugwash, pe probleme de dezarmare nucleară. Ho Chi Minh a sugerat că Hanoiul ar fi dispus să negocieze, cu condiția ca SUA să înceteze bombardamentele în Vietnamul de Nord. Ca răspuns Johnson,

„formula San Antonio”, anunțând că: SUA sunt gata să oprească orice bombardament aerian sau naval asupra Vietnamului de Nord, dacă aceasta va conduce imediat la discuții fructuoase. Desigur, presupunem că pe durata desfășurării discuțiilor, Vietnamul de Nord nu va profita de încetarea sau limitarea bombardamentelor.

Conform spuselor lui Kissinger „Hanoiul a folosit oferta ca plasă de siguranță pentru protejarea efortului militar total pe care urma să îl dezlănțuie.” O dată ce extinderea dezacordurilor pe plan intern (al SUA) a devenit evidentă, Hanoiul a înțeles rapid că o diplomatie menținută într-un punct mort, combinată cu presiuni militare, avea să lucreze în favoarea sa. Contradicția, criticile aduse conducerii, întregul conflict intern al SUA, a fost descris de Kissinger în felul următor: „înfățișând problema în termenii aducerii democrației în Asi de Sud-Est, ei (președinții) au lăsat deoparte orice punct de oprire logic pentru angajare și, după cum s-a întâmplat, pentru dezorganizare.” Criticii războiului au străbătut același drum ca și conducătorii care îl purtau, numai că în sens opus. Ei au început prin a fundamenta concluzii pe temeuri eminentemente practice: războiul nu poate fi câștigat, costurile depășeau beneficiile, iar America se extindea prea mult. Criticii afirmau că „persistența Americii în război reflecta un viciu moral intim al sistemului american.”

Pe parcursul perioadei postbelice, americanii răspuseseră mereu la apelurile liderilor lor de a se sacrifica pentru a veni în ajutorul unor societăți îndepărtate. În creuzetul Vietnamului, excepționalismul american – credința în aplicabilitatea universală a valorilor americane – cre dăduse un asemenea impuls reconstrucției postbelice, a început să se întoarcă împotriva sa. Sloganul protestatarilor a fost: „Noi refuzăm să fim anticomuniști.” Kissinger: „Dezbaterea națională, s-a polarizat între victorie, pentru care nu exista nici o strategie, și retragere, pentru care nu exista nici o politică.” Hanoiul hotărâse să negocieze înaintea alegerilor prezidențiale americane din 1968, fie și numai pentru a angaja ambele partide politice în negocierea unei soluții. Înainte de a se angaja în negocieri, comuniștii nord-vietnamezi au încercat să-și întărească poziția de negociere, prin presiune militară, lansând Ofensiva Tet. Deși comuniștii au capturat Hue și obiective importante din Saigon, Ofensiva Tet a fost o înfrângere comunistă. A fost pentru prima oară când gherilele s-au angajat într-o luptă deschisă, iar superioritatea americană s-a dovedit decisivă. Până la sfârșitul războiului lupta a fost dusă de armatele regulate nord-vietnameze. Însă administrația Johnson nu a intensificat presiunea militară. În opinia lui Kissinger: „Această decizie avea să fie începutul înfrângerii.” Sub impactul criticilor intense, Johnson a dat înapoi, la 31 martie 1968 el a anunțat o oprire parțială, unilaterală a bombardamentelor, ce a vea să fie urmată de o oprire totală a bombardamentelor de îndată ce aveau să înceapă negocieri de substanță. La 6 săptămâni după ce Hanoiul încălcă o încetare oficială a focului, Johnson i-a invitat pe liderii de la Hanoi să participe la dezvoltarea economică a Asiei de Sud-Est, o aluzie transparentă la perspectiva unui ajutor economic. Kissinger: „având în vedere slăbiciunea Hanoiului după Ofensiva Tet, o politică de presiune după 1968 ar fi creat un cadru de negocieri mult mai bun decât cel rezultat în cele din urmă.” Prin actele simultane de reducere a intensității războiului, de

renunțare la candidatură și de prezentare a ofertei deschise pentru negocieri, Johnson a reunit toate dezavantajele.

27. Vietnam: retragerea americanilor, Nixon

Administrației Nixon i-au trebuit 4 ani pentru a pune capăt implicării americane în Indochina. Când a retras trupele americane din Vietnam, Nixon a trebuit să lichideze un angajament pe care pentru președinții americani, pe parcursul a două decenii, îl proclamaseră ca fiind vital pentru securitatea tuturor popoarelor libere. Începutul mandatului lui Richard Nixon și criza internă a SUA a fost descrisă de Kissinger în felul următor: „Ceea ce administrația Nixon percepea drept o posibilă umilire națională era tratat de cei ce protestau împotriva războiului din Vietnam ca un catharsis național de dorit.” Administrația căuta o soluție care să permită Americii să-și mențină rolul intențional din perioada postbelică, de protector și susținător al popoarelor libere – exact rolul căruia mulți Mișcarea pentru Pace doreau să i se pună capăt. Kissinger atrage atenția și asupra noii generații din America, care numai credea în puritatea Americii. Către sfârșitul anilor 60, protestele violente ale studenților ajunseseră la proporțiile unui fenomen global, având loc și în Franța, Olanda, Germania.

Nixon a hotărât să continue lupta pentru a produce o pace onorabilă. Nixon a dorit continuarea luptei susținând posibilitatea negocierilor. Pe parcursul negocierilor, până la finalul războiului, cererea standard a nord-vietnamezilor a fost: retragerea necondiționată a Americii, cuplată cu răsturnarea guvernului Nguyen Van Thieu, din Saigon. La scurt timp după ce Nixon a preluat conducerea, a fost lansată Ofensiva Mini – Tet, semn că Hanoiul era neînduplecat și nu respectaseră înțelegerea semnată cu administrația Johnson din 1968, de a nu profita de sistarea bombardamentelor. Retragerea necondiționată și unilaterală nu putea fi concepută, deoarece cca 500.000 de soldați ar fi rămas prinși în Vietnam, între furia sud-vietnamezilor care vor considera că au fost trădați și nord-vietnamezii care mai mult ca sigur vor profita de situație și vor ataca. Astfel s-a dorit o acțiune militară combinată cu negocieri care să facă concesii Vietnamului de Nord, mai puțin acceptarea preluării comuniste în Vietnamul de Sud. Acțiunea militară viza închiderea Căii Ho Chi Minh din Laos. Aplicarea acestei strategii pe durata a patru ani, a dus la situația că în 1972 Vietnamul de Nord să accepte termeni pe care îi respinsese consecvent.

Situația internă era extrem de complicată, Kissinger descriind-o astfel: „Poporul american părea să ceară guvernului său urmărirea simultană a două obiective incompatibile: voia ca războiul să ia sfârșit și America să nu capituleze.” Nixon împărțea această ambivalență alegând strategia „vietnamizării” războiului. Aceasta consta în: susținerea moralului Americii pe plan intern, acordarea unei șanse oneste Saigonului de a sta pe propriile picioare și oferirea de stimulente Hanoiului pentru o reglementare de pace. Administrația era

prinsă într-o situație în care fiecare formă de retragere avea să încurajeze Hanoiul, iar fiecare acțiune punitivă avea să stârnească Mișcarea pentru Pace.

Negocierile, în primă fază s-au derulat la Paris între H. Kissinger și Le Duc Tho. Acesta din urmă, încrezător în victoria comuniștilor l-a întrebat pe Kissinger în legătură cu politica de vietnamizare: „Cum te poți aștepta să învingi numai cu armata sud-vietnameză, când ea nu a putut învinge cu ajutorul a 500.000 de americani?” Poziția lui Le Duc Tho a fost foarte rigidă în cadrul negocierilor de la Paris. În viziunea sa, războaiele erau purtate pentru atingerea unor obiective politice, prin urmare, propunerea americană de încetare a focului și schimbul de prizonieri era absurdă și inacceptabilă. Le Duc Tho a cedat abia în octombrie 1972, când în cadrul negocierilor a renunțat la cererea standard ca America să răsstoarne guvernul de la Saigon și a fost de acord cu încetarea focului. Poziția americană, reieșită din discursul lui Nixon: o încetare a focului supravegheată internațional; returnarea și contabilizarea prizonierilor; continuarea ajutorului economic și militar acordat Saigonului; lăsarea viitorului politic al Vietnamului de Sud în seama partidelor, pe bază de alegeri libere. Hanoiul acceptase această propunere nu din convingere, ci pentru că în 1972 îi fusese respinsă o ofensivă, minarea porturilor nord-vietnameze, epuizarea proviziilor și lipsa sprijinului politic de la Moscova și Beijing.

În timpul lui Nixon, războiul s-a extins și pe teritoriul Cambodgiei. Criticile se axau pe ideea că Nixon a extins în mod gratuit războiul în Cambodgia și că pe parcurs, politica americană a ajuns să poarte principala responsabilitate pentru genocidul comis de khmerii roșii comuniști după victoria câștigată de ei în 1975. Despre ce a urmat ulterior în Cambodgia, Kissinger afirma: „khmerii roșii au fost cei care au comis crimele, iar cambodgienii cei care au plătit prețul dezbinării interne a Americii.” Pentru a slăbi forțele nord-vietnameze, care atacau insistent chiar și după ce SUA își retrăsese o parte din trupe, Nixon a ordonat raiduri în decembrie 1972. A urmat o explozie de de manifestații antirăzboi, America fiind nevoită să semneze un acord la 27 ianuarie 1973. Vietnamul de Nord a continuat acțiunile militare profitând de starea internă a SUA: în iulie 1973 Congresul a refuzat finanțarea luptei pentru Cambodgia, Laos, Vietnamul de Nord și Sud, precum și de scandalul Watergate. Cât despre situația din Indochina, Kissinger susține: „Acordul de pace nu se putea autoimpune; nici un asemenea acord nu ar fi putut.” Vietnamul de Nord tot mai urmărea unirea Vietnamului sub conducerea sa. Acordurile de la Paris scosese SUA din conflictul militar din Vietnam dar asigurarea de viață a Vietnamului de Sud depindea de sprijinul american.

După acorduri, Congresul a refuzat o politică de îngrădire în Indochina, reducând și ajutorul economic. În 1969, Frontul Național de Eliberare a Vietnamului de Sud (NLF) a fost preschimbat în Guvernul Revoluționar provizoriu (GRP). După 1975, GRP-ului nu i s-a permis nici inițiativă, comuniștii au împiedicat trimiterea ambasadurilor GRP-ului în străinătate. După cum afirma Kissinger „Orice tentativă titoistă avea să fie distrusă din fașă”, comuniștii ducând o amplă campanie publicitară pentru reunificarea țării, ceea ce s-a întâmplat în cca un an după

1975. Din punct de vedere al Teoriei Dominoului, doar Cambodgia și Laosul au căzut. Însă asta a încurajat acțiunile antioccidentale. Este îndoielnic faptul că Fidel Castro ar fi intervenit în Angola sau URSS în Etiopia dacă SUA nu ar fi fost percepută ca fiind învinsă de comuniștii din Indochina. Kissinger consideră că „Cea mai dureroasă piesă a dominoului care a căzut, ca rezultat al războiului din Vietnam, coeziunea societății americane.” Idealismul american făcuse ca atât oficialii, cât și criticii lor să adopte concepția falsă că societatea vietnameză putea fi transformată relativ ușor și repede într-o democrație de tip american. Din eșecul Americii, Moscova a tras concluzia de care susținătorii Teoriei Dominoului se temuseră atâta, anume că aranjamentele istorice de forțe erau în favoarea ei. Care rezultat, a încercat să se extindă în Yemen, Angola, Etiopia și, în cele din urmă, în Afghanistan. Dar pe parcurs a aflat că realitățile geopolitice se aplicau în aceeași măsură societăților comuniste cum se aplicau și celor capitaliste. În fapt, fiind mai puțin elastică, supraextinderea sovietică a produs nu catharsis cum s-a întâmplat cu SUA, ci dezintegrare.

28. Politica externă ca geopolitică: diplomația triumfiulară a lui Nixon

Kissinger consideră că experiența din Vietnam a fost pentru SUA ca un purgatoriu. Însă chiar și fără acesta, o reevaluare a politici externe era binevenită deoarece epoca în care America dominase scena mondială, se apropia de sfârșit. Chiar și superioritatea economică a SUA a fost pusă în discuție de Europa Occidentală și Japonia. Din punct de vedere diplomatic, s-a deschis o serie de noi oportunități. Atracția față de ideologia comunistă s-a diminuat odată cu dezvăluirile lui Hrușciiov din 1956 și invazia din Cehoslovacia din 1968. Ruptura sino-sovietică a dat o lovitură în monolitul comunist, prin asta Moscova și-a pierdut statutul de lider al unei mișcări comuniste unite. Toate aceste evoluții sugerau că era loc pentru o nouă flexibilitate diplomatică. Spre deosebire de predecesorii săi, Nixon afirma că lumea nu putea fi pacificată decât printr-un echilibru al puterii. Cu toate acestea a fost un mare admirator a lui Wilson. Propunerea s-a de echilibru a puterilor nu era o revenire la diplomația europeană clasică. Kissinger afirma despre Nixon că acesta „invoca retorica wilsoniană pentru a-și explica obiectivele și făcând în același timp apel la interesul național pentru a-și susține tacticile.” Nixon a intrat în conflict cu contemporanii săi, adepți ai wilsonismului, însă a considerat că era sarcina sa de a defini un rol care să poată fi susținut de o Americă idealistă în contextul internațional. În viziunea lui Nixon, contextul internațional trebuia să combine armonios wilsonismul și Realpolitik. Doctrina Nixon trata paradoxul că cele două angajări militare postbelice ale Americii, în Coreea și Vietnam, fuseseră asumate în numele unor țări față de care America nu avea nici o obligație oficială în regiuni care teoretic nu era acoperite de alianțe. Cu privire la aceste regiuni, Doctrina Nixon încerca să navigheze între supraextindere și renunțare, stabilind trei criterii pentru angajarea SUA:

- Statele Unite își vor respecta angajamentele prevăzute în tratate

- Statele Unite vor „asigura protecție dacă o putere nucleară amenință libertatea unei națiuni aliate cu noi sau a unei națiuni a cărei supraviețuire noi o considerăm vitală pentru securitatea noastră.”

- În cazuri de agresiune nenucleară, SUA se vor „îngrijii ca națiunea direct amenințată să-și asume responsabilitatea primară de a asigura forța umană pentru apărare.”

Kissinger consideră că Doctrina Nixon era relevantă în primul rând pentru crizele din zonele periferice, neacoperite de alianțe oficiale și amenințate de surogatele sovietice. Până la diplomația nixoniană, artizanii îngrădirii (Acheson și Dulles) priveau înclinația sovietică spre dominație mondială ca fiind înăscută, ei nu în considerau pe liderii sovietici parteneri de negociere potriviți înainte ca Moscova să își abandoneze ideologia. În plan intern, în SUA, anii '70 s-a reluat retorica din anii '40 a lui Henry Wallace. Ceea din anii '70 susține că America nu avea nici un drept moral să se opună comunismului însă noutatea consta în faptul că se considera că împotrivirea față de comunism înțarea, de fapt, comunismul. Romancierul Norman Mailer a rezumat acest punct de vedere pledând pentru retragerea necondiționată din Vietnam: „...dacă înving, comuniștii în Asia...atunci ori să apară dezbinări, schisme și secte... Prin urmare a părăsi Asia ar însemna realizarea echilibrului puterii... Cu cât se extinde mai mult comunismul, cu atât mai monumentale îi vor fi problemele și cu atât mai slabe preocupările de a cuceri lumea. În extinderea comunismului se afla propria lui îngrădire.”

Nixon a ales ca și criteriu de bază pentru politica externă a SUA, interesul național. Acest efort s-a materializat printr-un raport anual prezidențial pe probleme de politică externă. Abordarea de către administrația Nixon a îngrădirii diferea de cea a lui Acheson sau Dulles prin faptul că ea nu făcea din transformarea societății sovietice o precondiție pentru negocieri. Scopul lui Nixon era acela de a limita Mișcarea pentru Pace la problema Vietnamului și de a împiedica să paralizeze toate aspectele politicii externe americane. În relațiile internaționale s-a dorit o destindere, mai ales de superputeri. SUA după experiența din Vietnam, iar URSS din cauza problemelor cu China. Pentru URSS acest lucru era cu atât mai important deoarece cheia strategiei lui Nixon era apropierea de China. Nixon nu a privit relațiile americano-sovietice prin prisma „totul sau nimic.” Ideea era ca accentul să fie pus pe acele zone în cooperarea era posibilă, iar acea cooperare să fie folosită ca pârgie pentru modificarea comportamentului sovietic în problemele în care cele două țări se aflau în conflict. Acesta a fost sensul pe care administrația Nixon l-a dat cuvântului **destindere**. Negocierile de dezarmare în era nucleară au fost cu totul diferite față de cele din '20. Uriașul potențial distructiv al superputerilor putea să conducă la anulare reciprocă. Faptul că armele nucleare erau instalate pe avioane concentrate într-un număr mic de baze aeriene făcea teoretic posibilă distrugerea forțelor strategice ale adversarului înainte ca acestea să fie lansate. În asemenea situație, partea atacantă ar fi putut reduce contralovitura la un nivel tolerabil și să se plaseze pe o poziție care să-i permită să-și impună voința. Această situație crea o stare de frică din cauza unui eventual atac-surpriză. În acest fel, teama de un atac prin surprindere ar fi putut tenta la preemțiune – adică, la un atac fără nici un alt motiv decât acela de a

preîntâmpina un atac-surpriză anticipat. Diplomația în controlul armamentului s-a concentrat pe limitarea compoziției și stabilirea caracteristicilor forțelor strategice, pentru a reduce la minimum tendința de a recurge la atacuri-surpriză. Kissinger afirma că: „Pericolul unui atac-surpriză era de fapt exagerat de două grupuri cu obiective diferite: cei care doreau bugete substanțiale pentru apărare pentru a proteja țara și cei care invocau teama de un atac surpriză ca motiv pentru a reduce bugetul apărării. Despre situația diplomatică de la începutul mandatului lui Nixon, Kissinger notează: Părea a fi un mediu al impasului, doctrina politică (îngrădirea) nu avea nici un răspuns la cursa înarmărilor, iar teoria strategică (controlul armamentului) nu oferea nici o soluție pentru conflictul politic.

Nixon și-a început mandatul cu presiuni din partea Congresului care dorea negocieri cu URSS pentru reducerea armamentului. Cu toate acestea, Nixon voia să împiedice transformarea controlului armamentului într-o supapă de siguranță pentru expansionismul sovietic. Administrația Nixon și-a pus întrebarea dacă nu cumva ea este privită mai puternică decât predecesoarea și dorința sovieticilor de a liniști o asemenea administrație, poate fi folosită de SUA pentru destinderea încordărilor din Orientul Mijlociu. Această abordare a fost numită „interconținere.” Deși a fost combătută, interconținerea a început să funcționeze deoarece administrația Nixon a reușit să stimuleze moderația sovietică prin deschiderea către China. Intransigența sovietică s-a redus considerabil deoarece o postură amenințătoare ar fi putut intensifica cooperarea sino-americană. În condițiile de la sfârșitul anilor 60, îmbunătățirea relațiilor sino-americane a devenit cheia strategiei sovietice a administrației Nixon. Acest lucru a fost o realizare imensă având în vedere că în timpul Revoluției Culturale, au fost rechemăți în China toți ambasadorii, întrerupând tratativele de la Varșovia și lăsând Washingtonul și Beijingul fără nici un fel de contacte diplomatice sau politice. Charles de Gaulle spera ca prin ruptura sino-sovietică să se ajungă la o apropiere franco-sovietică, să se negocieze înlăturarea Cortinei de Fier și să se treacă la realizarea versiunii lui de Gaulle, a unei „Europe de la Atlantic până la Urali.” Însă Moscova nu a considerat Parisul un partener egal pentru destindere.

Sinologii au tratat dezbinarea sino-americană ca psihologică: ei au îndemnat America să răspundă nemulțumirilor chinezilor, acordând Beijingului locul ce revenea Chinei la Națiunile Unite. Alții au amintit faptul că America se implicase în Indochina deoarece s-a crezut că exista un plan chinez de a ocupa Asia de Sud-Est. Sovietologii americani vedeau lucrurile inclusiv prin prisma ideologică. În opinia lor, liderii sovietici erau atât de paranoici în privința Chinei, încât orice încercare de a îmbunătăți relațiile americane cu Beijingul ar fi implicat un risc inacceptabil de confruntare cu URSS. China a fost determinată să se alăture comunității națiunilor mai puțin datorită dialogului cu SUA, cât din teama de a nu fi atacată de pretinsul ei aliat, URSS.

În primăvara anului 1969 au avut loc confruntări între armatele sovietice și cele chineze în lungul râului Ussuri, în Siberia. Diplomații sovietici furnizau Washingtonului rapoarte detaliate ale veriunii sovietice asupra evenimentelor, interesându-se care ar fi atitudinea americană în cazul escaladării acestor confruntări. SUA considera că situația internațională ar avea de suferit dacă se va aplica asupra Chinei, Doctrina Brejnev, existând posibilitatea

realizării unui monolit comunist dacă China va fi subordonată unei puteri nucleare. Nixon a decis în vara anului 1969, să renunțe la problemele existente dintre China și SUA (SUA cerea Chinei renunțarea la forță în Taiwan, participarea Chinei la negocierile asupra controlului armamentului). În aplicarea strategiei de transformare a lumii celor două puteri într-un triunghi strategic, SUA au anunțat în iulie 1969 o serie de inițiative unilaterale pentru a marca schimbarea de atitudine: interdicția dată americanilor de a călători în China a fost eliminată; americanilor li se permitea să aducă în SUA bunuri fabricate în China în valoare de până la 100 de dolari; și au fost autorizate exporturi navale de grâne către China. Totodată Nixon a avertizat URSS că în cazul în care aceasta va ataca China, SUA nu va rămâne indiferentă. Subsecretarul de stat Elliot Richardson a declarat că SUA nu încearcă să exploateze în avantajul său ostilitățile dintre URSS și China. Despre acestea, Kissinger afirma: „Când o țară neagă intenția de a exploata conflictul dintre alte două părți, ea semnaleză de fapt că dispune de capacitatea de a o face și că ambele părți ar face bine să facă eforturi pentru a menține acea neutralitate.” Tot despre această atitudine al SUA, Kissinger adaugă faptul că: „Aceasta a marcat întoarcerea Americii la lumea Realpolitik.” Importanța îmbunătățirii relațiilor sino-americane a fost subliniată în fiecare raport anual prezidențial privind politica externă. La 1 aprilie 1969, ministrul apărării, Lin Biao a ținut un discurs în care definea SUA ca un dușman al Chinei. Însă considera că URSS este pentru China, o amenințare la fel de mare. Kissinger consideră că „Atunci când Lin Biao a descris URSS drept o amenințare la fel de mare s-a împlinit condiția fundamentală a diplomației triumfătoare.” Între timp, contactele diplomatice dintre SUA și China au fost reluate în decembrie 1969, la Varșovia. Aproximativ s-a accelerat în iulie 1971 după vizita secretă a lui Kissinger. Acesta susține că liderii chinezi au fost receptivi la stilul de diplomatie a lui Nixon. Liderii chinezi doreau o asigurare din partea SUA că nu va coopera cu Kremlinul în implementarea Doctrinei Brejnev. În schimb, Nixon era interesat să afle dacă Beijingul ar fi cooperat cu SUA pentru a contracara ofensiva geopolitică sovietică. Preocuparea lui Mao Zedong era pericolul pe care îl reprezenta URSS pentru China. El și restul liderilor chinezi nu erau îngrijorați de manevrele SUA, nici măcar în Indochina. În februarie 1972, Nixon a semnat Comunicatul de la Shanghai, pe care s-au bazat relațiile sino-americane în următorul deceniu. În mare acesta se baza pe următoarele: China nu va întreprinde nimic pentru a agrava situația din Indochina sau Coreea, că nici China și nici SUA nu vor coopera cu Blocul sovietic și că ambele se vor opune oricărei încercări a unei alte țări de a obține dominația în Asia.

În interval de numai un an și jumătate, relațiile sino-americane se modificaseră de la ostilitate și izolare, la o alianță de facto. Comunicatul de la Shanghai și activitatea diplomatică ce a condus la acest rezultat au permis administrației Nixon să pună bazele a ceea ce a numit, ***o nouă structură de pace.***

Nixon nu avea nici un interes să plaseze SUA în mod clar în vreuna din părțile conflictului dintre China și URSS. Poziția de negociator a Americii era mai puternică atâta vreme cât America se afla mai aproape de ambii giganți comuniști decât erau fiecare dintre ei față de celălalt. Mao era îngrijorat de expansionismul sovietic; Nixon nu era interesat de grijile lui

Mao, voia ca SUA să-și recâștige inițiativa în politica externă, inaugurând o eră de negocieri între SUA și URSS. Nixon nu s-a bazat nici pe relații personale, nici pe convertirea sovieticilor, ci pe o echilibrare a intereselor ca modalitate de a face Kremlinul mai maleabil. O dată ce SUA s-a deschis către China, opțiunea cea mai bună a URSS a devenit aceea de a căuta o detensionare a propriilor relații cu SUA. Bazându-se pe ideea că ar fi avut mai mult de oferit SUA decât China, Kremlinul și-a imaginat chiar că ar putea reuși să împină America într-o cvasialianță împotriva Chinei (Brejnev a propus asta în 1973 și 1974). Imediat după deschiderea spre China, Kremlinul l-a invitat pe Nixon să viziteze Moscova deși până în 1971 Moscova blocase toate demersurile pentru o întâlnire de vârf între Brejnev și Nixon.

29. Destinderea și nemulțumirile generate de ea

Relația triumfiulară dintre SUA, URSS și China a deschis calea unei serii de realizări importante: sfârșitul Războiului din Vietnam, un acord care garanta accesul în Berlinul divizat, reducerea influenței sovietice în orientul mijlociu, începutul procesului de pace arabo-israelian și Conferința pentru securitate în Europa. Aceste realizări au pus în mișcare și diplomația europeană, care înțepenise după delimitarea sferelor de influență. Până la alegera lui Willy Brandt în funcția de cancelar (1969), guvernele vest-germane care s-au succedat susținuseră că singurul guvern german legitim se află la Bonn. RFG a aplicat Doctrina Hallstein care nu recunoștea satelitul german al sovieticilor, rupând relațiile diplomatice cu orice guvern (în afară de Rusia) care recunoscuse regimul est-german. După construirea Zidului Berlinului, proiectul unificării germane a fost temporar pus deoparte. Cancelarul Willy Brandt a promovat o politică opusă Doctrinei Hallstein. Politica sa externă avea să se bazeze pe un concept numit **Ostpolitik**. În viziunea lui Brandt, bizuirea pe Occident condusese la blocaj, unificarea trebuia căutată prin apropierea Germaniei de lumea comunistă. El își îndemna țara să recunoască satelitul est-german, să accepte granița cu Polonia (Linia Oder-Neisse) și să-și îmbunătățească relațiile cu URSS.

Administrația Nixon se temea ca prin o eventuală unificare să nu se distrugă coeziunea Occidentului (mai ales după ce Charles de Gaulle retrăsese Franța din NATO). Washingtonul privea cu neliniște spectrul unei Germanii de Vest începând să acționeze independent. Însă Nixon a realizat că Doctrina Hallstein menținea starea de tensiune, iar Ostpolitik era mai puțin riscantă. Astfel administrația Nixon l-a susținut pe Brandt în deschiderea spre est nedorind să-i obstrucționeze eforturile deoarece risca o desprindere a RFG din NATO. În acest context, în vara anului 1971, s-a ajuns la o nouă înțelegere a Celor Patru Puteri prin care se garanta libertatea Berlinului de Vest și accesul Occidentului la oraș. Din acel moment, situația Berlinului nu a mai reprezentat o criză. Totodată Ostpolitik a ajutat RFG să semneze acorduri de prietenie cu Germania de Est, Polonia și URSS.

Administrația Nixon a folosit destinderea ca pe o plasă de siguranță în procesul de reducere a influenței URSS (mai ales în Orient, unde URSS era principalul furnizor de arme și sprijinător al grupărilor arabe). SUA a combătut URSS în Orientul Mijlociu blocând orice mișcare arabă, rezultată din sprijin militar sovietic și au preluat responsabilitatea procesului de pace de îndată ce impasul i-a împins pe unii lideri arabi să se disocieze de URSS. Aceste condiții au apărut după războiul din Orientul Mijlociu din 1973. În 1969, prin Planul Rogers, SUA garanta granițele din 1967 ale Israelului cu unele rectificări în schimbul unui acord de pace multilateral. Atât Israelul cât și țările arabe au respins propunerea, începând ostilitățile în 1970. URSS a răspuns prin instalarea în Egipt a unui sistem de apărare aerian. După încheierea conflictului, președintele Egiptean Anwar Sadat a concediat toți consilierii militari sovietici, începând o apropiere diplomatică față de SUA. Toate contractele secrete dintre Sadat și Casa Albă au fost împiedicate de alegerile prezidențiale și ulterior de Afacerea Watergate. În 1973, Egiptul și Siria au pornit război împotriva Israelului. În timpul războiului, Israelul a ocupat un teritoriu vast din Siria până aproape de Damasc. În opinia lui Kissinger „era nevoie de ajutorul american pentru a restabili *status quo ante* și pentru instaurarea păcii.” La ajutorul american a apelat nu doar Sadat, ci și președintele sirian Hafez Asad. În 1974, s-au semnat acorduri pe baza cărora Israelul s-a retras din teritoriile ocupate în schimbul unor garanții de securitate arabe. Ulterior, Israelul a semnat un acord și Egiptul, mijlocit de Jimmy Carter. Destinderea a fost considerată a fi favorabilă Occidentului. Nixon și consilierii săi credeau că tipul era de partea democrațiilor, deoarece o perioadă de pace fără expansiune avea să întărească forțele centrifuge din interiorul comunismului. În timpul celui de-al doilea mandat, Nixon s-a confruntat cu o opoziție internă în care în ceea ce privea politica externă. Senatorul Henry Jackson a fost un oponent, respingând Tratatul ABM (Antiballistic Missile Treaty). Secretarul adjunct al apărării, David Packard, l-a îndemnat pe Nixon să întreprindă imediat o nouă inițiativă SALT. El considera esențială încheierea rapidă a unui acord, chiar și parțial deoarece la orizont se întredvedea o reducere drastică a bugetului național. În această atmosferă politică, în vara anului 1970, Nixon a inițiat o corespondență cu primul ministru sovietic Alexei Kosîghin, și au stabilit încheierea unui acord asupra limitării armelor strategice (SALT), doi ani mai târziu. Negocierile care au urmat au condus la două acorduri: SALT I a dus la semnarea Tratatului ABM din 26 mai 1972 de la Moscova. Acesta limita apărarea la 2 baze și 200 de lansatoare de rachete. Problemele pentru SUA, dezbaterile interne au plecat de la ideea că puterea strategică americană devenea tot mai puțin adevărată apărării unor teritorii din afara continentului.

O altă problemă care a dus la lungi dezbateri în SUA, a fost situația evreilor imigranți din URSS. După ce numărul imigranților a crescut, statul sovietic a impus o taxă imigranților pentru a rambursa statului sovietic cheltuielile făcute de sistemul de învățământ pentru instruirea cetățenilor care plecau în SUA, senatorul Henry Jackson a făcut din problema imigrării evreilor o confruntare publică. H. Jackson a inventat un mod ingenios de presiune publică asupra URSS. Ca parte la întâlnirea de vârf din 1972, SUA semnase un acord prin care se garanta URSS statutul „Națiunii celei mai favorizată” în schimbul unei reglementări privind

datoria/închiriere, (Lend/Lease) din timpul războiului. În octombrie 1972, Jackson a introdus un amendament prin care se bloca accesul la statutul de națiunea cea mai favorizată pentru toate țările care puneau restricții emigrării. H. Kissinger a făcut numeroase apeluri la Dobrinin în favoarea plecării din URSS a scriitorului Soljenițîn. Ulterior, liderii sovietici au revocat taxa. Criticii administrației au cerut o dublare a cifrelor emigranților evrei și înlăturarea restricțiilor asupra emigrării pentru alte naționalități. Prin Amendamentul Stevenson s-au legiferat restricții asupra împrumuturilor acordate URSS. Astfel dpdv economic, URSS a sfârșit într-o situație mai grea după destindere decât înaintea perioadei de détente.

Dezbaterile interne din SUA nu au conținut nici în această perioadă. Kissinger caracterizându-le astfel: „America se întorcea la esența concepției lui Acheson și Dulles și a documentului 68 al Consiliului Național de Securitate: credința că o schimbare fundamentală în obiectivele și practicile interne ale sovieticilor trebuia să preceadă negocierile serioase dintre SUA și URSS.” Când promisiunea creșterii volumului comerțului a fost retrasă, ea nu a fost înlocuită cu alternativa sporirii cheltuielilor pentru apărare sau perspectiva de a face față confruntărilor geopolitice. SALT a intrat în impas; emigrația evreilor din URSS se făcea încet iar ofensiva geopolitică a comunismului a fost reluată când o forță expediționară cubaneză a fost trimisă în Angola, stabilind acolo un guvern comunist.

Conferința celor 35 de națiuni în problemele securității și cooperării în Europa (Conferința de Securitate și Cooperare în Europa 30 iulie – 1 august 1975, Helsinki). 35 de state: SUA, Canada și toate statele Europei cu excepția Albaniei și Andorrei, au semnat o declarație care avea menirea să îmbunătățească relațiile dintre Occident și Blocul comunist. Rezultatul Conferinței a fost Acordurile de la Helsinki.

Kissinger consideră că la momentul conferinței, URSS trecea printr-o criză internă, având nevoie de legitimare, afirmând: „Insistența cu care leagănul revoluției ideologice urmărea confirmarea legitimității sale din partea acelor pe care îi proclamase victime ale inevitabilității istorice, era un simptom al unei extraordinare neîncrederi în sine.” Moscova după cum s-a dovedit, avea mai mult de pierdut decât democrațiile dintr-o conferință care a sfârșit prin a oferi tuturor participanților, inclusiv SUA, dreptul de a se pronunța în evoluțiile politice din Europa de Est. Inițial delegații celor 35 de țări s-au întâlnit la Geneva. Cea mai semnificativă prevedere a Acordului de la Helsinki s-a dovedit a fi așa-numitul Basket III, în problema drepturilor omului (Basket I și II tratau probleme politice și economice). Basket III a fost menit să joace un rol important în dezintegrarea orbite sateliților sovietici și a devenit un act de referință pentru toți activiștii în domeniul drepturilor omului din țările NATO. Basket III îi obliga pe toți semnatarii să aplice și să supravegheze respectarea unor drepturi de bază ale omului. După cum s-a dovedit, reformatorii eroici din Europa de Est au folosit Basket III drept punct de referință în lupta pentru eliberarea țărilor lor de sub dominația sovietică (Vaclav Havel, Lech Walesa). Kissinger: „La Helsinki, pentru prima dată în perioada postbelică,

drepturile și libertățile fundamentale ale omului au devenit subiecte recunoscute ale dialogului și negocierilor est-vest.”

30. Sfârșitul Războiului Rece: Reagan și Gorbaciov

H. Kissinger subliniind caracterul imprezvizibil al Războiului rece, afirmă că acesta a început când America se așteptase la o eră de pace și a luat sfârșit când se aștepta la o nouă eră de conflict prelungit. Despre debutul lui Reagan ca președinte al SUA, Kissinger notează: „Ronald Reagan fusese ales ca reacție la o perioadă de aparentă retragere a Americii.” Reagan și Gorbaciov au crezut fiecare în victoria finală a propriei tabere. Diferența dintre cei doi consta în faptul că Reagan înțelegea resorturile intime ale societății sale, în vreme ce Gorbaciov pierduse complet legătura cu cele ale propriei societăți. Despre Gorbaciov, Kissinger afirma: „Gorbaciov a grăbit decesul sistemului pe care îl reprezenta, cerându-i o reformă de care acesta s-a dovedit incapabil.” Prăbușirea Indochinei în 1975 fusese urmată de o retragere a Americii și un val de expansionism sovietic. În Angola și Etiopia au intervenit armatele cubaneze cu ajutor sovietic pentru ocuparea Cambodgiei de trupele nord-vietnameze, URSS a sprijinit demersul în Iran, șahul Reza Pahlavi (prooccidental) a fost detronat și înlocuit cu un regim fundamentalist antioccidental și prosovietic. În 1983 Ronald Reagan a definit URSS ca fiind „imperiu răului.” Retorica lui Reagan în cursul primului său mandat a marcat încheierea oficială a perioadei de destindere. Obiectivul Americii nu mai era relaxarea tensiunilor, ci cruciada și convertirea.

Reagan fusese ales în baza promisiunii unui anticomunism militant. Kissinger susține că retorica lui Reagan nu era tocmai nouă, ci doar contextul. Elemente ale acestei retorici s-au găsit și în discursurile lui Nixon, însă la vremea respectivă acestea intensificaseră criticile din partea conservatorilor. În condițiile anilor '80, ea a pus temelia unei perioade de dialog est-vest fără precedent. Unii din criticii lui Reagan au considerat definiția dată de el URSS ca fiind „Proză și simbolism apocaliptic” sau naționalism, reacție fundamentalistă. Însă Kissinger consideră că „Retorica lui Reagan nu a fost o piedică în calea unor negocieri.” În timpul lui Iuri Andropov și Konstantin Cernenko, Reagan a încercat sonstant, prin apelurile sale să dea asigurări URSS-ului că SUA nu are intenții agresive. Aceleași idei le-a expus și lui Andrei Gromîko în 1984. Principalul obiectiv al lui Reagan a fost de a înlătura suspiciunile liderilor sovietici față de SUA. Idealismul lui Reagan, după Kissinger, era o variantă simplificată a idealismului wilsonian. În 1985, la prima întâlnire cu Gorbaciov, Reagan spera că întâlnirea va soluționa conflictele a două generații. Eforturile administrației Reagan nu vizau obținerea unor progrese, ci un rezultat final. Această concepție a asigurat echipei lui Reagan o extraordinară flexibilitate tactică. Reagan s-a axat pe convertirea adversarului, fără să creadă în interese naționale ireconciliabile. Cu toate acestea, oricât de optimiste, chiar liberale erau ideile lui Reagan despre soluția finală, el intenționa să-și atragă obiectivul pe calea unei confruntări susținute. În opinia lui Kissinger „Reagan a fost primul președinte de după război care a preluat ofensiva atât ideologic, cât geostrategic.” Pentru subminarea ideologică a URSS

administrația Reagan a făcut apel la Basket III. Nu era o noutate: Carter a făcut din Drepturile Omului piesa centrală a politicii sale externe, Reagan a mers și mai departe tratând drepturile omului ca pe un mijloc de înlăturare a comunismului și democratizare a URSS. Reagan a subliniat într-un discurs din 1984: „Guvernele care se sprijină pe consimțământul celor guvernați nu poartă războaie cu vecinii.” Echipa Reagan a fost consecventă: a făcut presiuni asupra regimului lui A. Pinochet din Chile. Pinochet acceptând un referendum a fost înlocuit. Reagan a respins Doctrina Brejnev privind caracterul ireversibil al cuceririlor comuniste, bazându-se pe blocarea expansiunii sovietice. R. Reagan a reușit anularea „amendamentului Clark” prin care America fusese împiedicată să acorde ajutor forțelor anticomuniste din Angola, a sprijinit gherilele antisovietice din Afghanistan, a sprijinit rezistența anticomunistă din America Centrală și a extins ajutorul umanitar asupra Cambodgiei. În 1980 s-a pus capăt ocupației din Cambodgia de către Vietnam, în 1989 trupele sovietice s-au retras din Afghanistan. Observând scăderea influenței sovietice în așa-numita Lume a Treia, reformatorii sovietici au găsit în curând în aventurile costisitoare și inutile ale lui Brejnev dovada falimentului comunist. Doctrina Reagan susținea că SUA trebuiau să ajute contrainsurgențele anticomuniste să-și smulgă, fiecare în parte, țările din sfera de influență sovietică. America nu mergea „în afara granițelor în căutarea unor monștrii pe care să-i distrugă”, fusese fraza memorabilă a lui John Quincy Adams; mai degrabă Doctrina Reagan reprezenta o strategie de a ajuta dușmanul dușmanului propriu. Președintele american a trecut la o reînarmare față de perioada lui Jimmy Carter. Despre acest demers Kissinger afirma: „Cele două decizii strategice care au contribuit cel mai mult la încheierea Războiului Rece, au fost amplasarea de către NATO în Europa a rachetelor americane cu rază medie de acțiune și angajarea Americii în Inițiativa de Apărare Strategică (SDI). ” Amplasarea rachetelor americane cu rază medie de acțiune a avut ca scop atenuarea furiei cancelarului vest-german Helmut Schmidt față de anularea unilaterală de către America a planului așa-numitei bombe cu neutroni – concepută să facă războiul nuclear mai puțin distructiv. În realitate aceste rachete aveau menirea de a contracara noile rachete sovietice SS-20.

Crearea tuturor opțiunilor cuprinse între un război total și acceptarea șantajului nuclear sovietic a făcut parte din strategia răspunsului flexibil. Prin amplasarea rachetelor în Europa, SUA dădea statelor europene garanția că în caz de atac sovietic, va riposta (în cazul în care URSS ataca bazele rachetelor americane din Europa, risca un război nuclear cu SUA având arsenalul nuclear intact). Astfel prin amplasarea rachetelor, încrederea dintre Europa și SUA s-a consolidat. După perioada lui Schmidt, în 1982, PSD a vut tendința de a se întoarce la neutralitate și naționalism. Oskar Lafontaine a cerut Germaniei să se desprindă de sub comanda NATO. Sesizând prilejul de a slăbi legăturile Germaniei cu NATO, Brejnev și ulterior Andropov au făcut din opoziția față de amplasarea rachetelor cu rază medie axul central al politice externe sovietice. În 1983, Gromîko a vizitat Bonn-ul pentru a avertiza că sovieticii vor părăsi discuțiile privind controlul armamentului în ziua în care rachetele Pershing ar fi sosit în Germania de Vest. În iulie 1983, Helmut Kohl a vizitat Kremlinul, Andropov l-a avertizat că dacă acceptă rachetele Pershing II, amenințarea militară la adresa Germaniei se va amplifica.

Ulterior amplasarea rachetelor a fost un succes pentru Reagan și Kohl, demonstrând că URSS nu mai putea intimidă Europa de Vest. La 23 martie 1983, Reagan a anunțat intenția de a dezvolta o apărare strategică împotriva rachetelor sovietice: „Fac apel la comunitatea științifică din țara noastră la aceia care ne-au dat armele nucleare, să-și pună acum talentul uriaș în slujba cauzei Americii și a păcii în lume: să se ofere mijloacele de a face aceste arme nucleare lipsite de putere și perimate.” Aceste cuvinte au produs fiori la Kremlin, deoarece arsenalul nuclear sovietic era cheia de boltă al structurii întregii superputeri a URSS. Anunțarea de către Reagan a SDI atrăgea atenția sovieticilor asupra faptului că angajarea în cursa înarmărilor pe care o începuseră în anii '60 avea fie să le epuizeze resursele, fie să conducă la un important avans strategic american.

Distrugerea Reciprocă Asigurată (MAD – Mutual Assured Destruction), conform căreia descurajarea părții adverse se baza pe presupunerea că nivelul distrugerilor civile, nici una dintre părți nu va porni un război nuclear. Inițiativa de Apărare Strategică a găsit aderenți în special în rândul celor care doreau să evite o situație în care existau doar două opțiuni: capitularea și Armagedon. A urmat o nouă serie de dezbateri interne în SUA: unii considerau SDI ineficient, deoarece sovieticii vor acoperi ofensiv întregul sistem de apărare, alții îl vedeau benefic însă se temeau ca SUA o dată ce devenea protejată, ar fi existat tendința de a-și abandona aliații europeni sau subminarea Tratatului ABM din 1972.

Ministrul britanic de externe, Geoffrey Howe vedea SDI ca o „Linie Maginot în spațiu.” Reagan nota în memoriile sale privitor la o eră a armelor nucleare: „Visul meu a devenit atunci o lume fără arme nucleare.” Repulsia personală a lui Reagan față de neînțelegerile din cadrul NATO erau evidente. Margareth Thatcher considera utilă denuclearizarea incipientă a RFG, de teamă ca aceasta să nu urmeze o cale naționalistă ce putea încorda relațiile. O dată cu diminuarea preocupărilor legate de securitate, naționalismul s-a dezvoltat de ambele părți ale Atlanticului chiar în vreme ce unitatea aliaților continua să fie proclamată. În cele din urmă, aceste tendințe n-au mai contat după prăbușirea comunismului. Kissinger susține că noul lider de la Kremlin, Gorbaciov era total diferit de ceilalți succesori ai lui Stalin: „El era lipsit de brutalitatea tuturor produselor anterioare ale nomenclaturii.” Gorbaciov era privit de SUA și întregul Occident ca partener indispensabil pentru negocierile est-vest, acest fapt i-a împins pe toți ca în august 1991, cu ocazia loviturii de stat, toate puterile să susțină Constituția comunistă care îl instalase pe Gorbaciov la putere. La momentul când Gorbaciov a preluat conducerea URSS (1985), chiar și China trecuse în tabăra adversarilor. Singurii aliați care îi mai rămâneau URSS-ului erau sateliții est-europeni, ținuti alături de amenințarea forței sovietice implicată în Doctrina Brejnev. Aventurile URSS în Lumea a Treia au fost costisitoare și fără rezultate notabile. Pe fondul acestor cheltuieli majore sovietice, America, prin SDI lansa o provocare tehnologică la care economia sovietică nu putea răspunde. Gorbaciov a fost primul lider care a repudiat lupta de clasă, dorind o reformare a URSS și proclamând coexistența pașnică ca pe un element permanent (nu interludiu până la o victorie comunistă cum vedeau predecesorii săi). Gorbaciov a inversat total ortodoxia leninistă, înlocuind conceptul de luptă

de clasă cu tema wilsoniană a interdependenței globale. Gorbaciov a fost sfătuit de consilierii săi că în situația în care accepta să-și demonteze rachetele în timp ce SDI continua, una din următoarele administrații americane ar rupe înțelegerea și obține un avantaj decisiv asupra forței nucleare sovietice. Liderul sovietic a încercat slăbirea Alianței Atlantice, susținând ideea unei „Case Comune Europene”, de la Vancouver la Vladivostok. După Reykjavik, Gorbaciov a revenit la ideea reducerii armamentului cu 50%. De ex. în 1988 forțele staționate în Europa Centrală urmau să fie reorganizate pentru misiuni pur defensive. Căutând să liniștească China, Gorbaciov a mai anunțat și retragerea forțelor sovietice din Mongolia. Prin asta, URSS, dorea să își schimbe imaginea de agresor. Purtătorul de cuvânt a lui Gorbaciov afirma: „Terminăm în sfârșit cu mereu invocatul mit al amenințării sovietice, amenințarea Pactului de la Varșovia, de atacare a Europei.” În îmbunătățirea relațiilor sino-sovietice, Gorbaciov s-a lovit de o serie de condiții puse de liderii de la Beijing: să se pună capăt ocupării Cambodgiei de către Vietnam, retragerea sovietică din Afghanistan și retragerea armatelor sovietice de la granița sino-sovietică. Lui Gorbaciov i-a luat 3 ani pentru a face schimbări de asemenea anvergură ca ulterior să se ajungă la negocieri fructuoase cu Beijingul. Vizita lui Gorbaciov la Beijing din 1989 a coincis cu demonstrații studentești din Piața Tiananmen. Atenția întregii lumi era concentrată nu asupra relațiilor dintre Beijing și Moscova, ci asupra luptei duse de conducerea chineză pentru a-și păstra puterea. Nici în Europa de Est situația nu era favorabilă: în Cehoslovacia, Ungaria și Germania de Est, supremația partidelor comuniste era disputată de grupuri cerând mai multă libertate și invocând cea de-a treia secțiune a Acordului de la Helsinki privind drepturile omului. În iulie 1989, într-un discurs, Gorbaciov renunța și la noțiunea de „sfere de influență”: a sosit vremea să trecem la arhive postulatele perioadei Războiului Rece, când Europa era privită ca o arenă de confruntare, împărțită în sfere de influență. În octombrie 1989, Gorbaciov a abandonat Doctrina Brejnev. S-a spus că Moscova adoptase Doctrina Sinatra. Gherasimov afirmă: „Știți despre cântecul lui Frank Sinatra – Am făcut-o în felul meu? Ungaria și Polonia o fac în felul lor.” La data de 9 noiembrie 1989, Zidul Berlinului a căzut și în 10 luni Gorbaciov a fost de acord cu unificarea Germaniei ca parte NATO. Până atunci, toate guvernele comuniste din orbita sateliților fuseseră răsturnate, iar Pactul de la Varșovia se prăbușise. Gorbaciov afirma în iulie 1989 la întâlnirea la vârf G7: „Perestroika noastră este inseparabilă de o politică vizând participarea noastră totală la economia mondială.” Gorbaciov și-a bazat programul de reformă pe 2 elemente: Perestroika (restructurare) și Glasnost (liberalizarea politică), însă nu a existat nici o instituție pentru canalizarea liberei expresii, glasnost s-a întors împotriva sa lipsindu-l de sprijinul instituțional avut. Cu cât perestroika și glasnost durau mai mult, cu atât mai izolat și mai lipsit de încredere devenea Gorbaciov. În 1990, statele baltice s-au desprins de URSS iar imperiul a început să se dezintegreze, situația internă fiind folosită de rivalul Boris Elțin pentru a-l răsturna pe Gorbaciov. În calitatea sa de președinte al Rusiei, Elțin a afirmat independența Rusiei, abolind URSS și, o dată cu ea funcția lui Gorbaciov, de președinte al URSS.

După 1990, polemica americană ajunsese în punctul din care plecase. S-a considerat că America nu câștigase Războiul rece, ci că URSS îl pierduse și că patru decenii de eforturi

americane au fost inutile deoarece lucrurile ar fi evoluat la fel și fără intervenția SUA. Era practic o revenire la izolaționism. Sfârșitul Războiului rece a fost foarte asemănător cu ceea ce prevăzuse George Kennan în 1947. Indiferent cât de adaptabilă ar fi fost politica purtată de Occident, sistemul sovietic avusese nevoie de spectrul permanent al dușmanului extern pentru a justifica suferințele la care își supunea poporul și pentru a menține forțele armate și aparatul de securitate necesar stăpânirii sale.

31. Noua ordine mondială reconsiderată

După 1990, președintele G. Bush și-a declarat speranța pentru o nouă ordine mondială în termeni clasici wilsonieni: „Avem viziunea unui nou parteneriat al națiunilor...prin intermediul unor organizații internaționale.” Un parteneriat ale cărui obiective sunt sporirea democrației, sporirea prosperității, sporirea păcii și reducerea armamentului. Chiar și succesorul lui Bush, Bill Clinton a reluat acest discurs, dezvoltând tema „lărgirii democrației.” Kissinger susține că „Pentru a treia oară, pe parcursul acestui secol, America și-a declarat astfel intenția de a construi o nouă ordine mondială aplicând întregii lumi valorile sale interne.”

Victoria în Războiul rece a propulsat America într-o lume care se aseamănă cu sistemul european de state din sec. XVII – XIX. Absența unei amenințări (fie ideologică sau strategică) lasă națiunilor libertatea de a promova o politică externă bazată pe interesele naționale. Kissinger susține că (cartea este din 1993, Simon & Shuster), noua ordine mondială nu poate fi definită exact. Definirea acesteia se va baza pe răspunsurile date la 3 întrebări:

1. Care sunt elementele de bază ale ordinii internaționale?
2. Care sunt mijloacele lor de interacțiune?
3. Care sunt țelurile în vederea cărora ele interacționează?

Tototodă Kissinger atrage atenția că sistemele internaționale au o viață precară: „Cu fiecare secol durata sistemelor internaționale s-a micșorat” (pacea westfalică – 150 de ani; cea de la Congresul de la Viena – 100 de ani; ordinea internațională a Războiului rece – 40 de ani). Autorul nu consideră Pacea de la Versailles ca generatoare a unui nou sistem internațional deoarece nu toate țările au aderat la această ordine. Unele dintre națiunile post-coloniale reprezintă un fenomen distinct. Pentru multe dintre ele, granițele actuale reprezintă convenția administrativă a puterilor imperiale. În aceste țări, statul ajungea adesea să însemne armata, care era de obicei unica instituție „națională.” Când această pretenție s-a prăbușit, consecința a fost războiul civil.

Sfârșitul Războiului rece a creat ceea ce unii observatori au numit „o lume unipolară” cu o singură superputere, SUA. Însă Kissinger susține că SUA nu dispune de o influență mai mare asupra lumii decât avea la începutul Războiului rece. Kissinger consideră că America va rămâne cea mai măreață și puternică națiune, dar o națiune cu egali (*primus inter pares*). În

opinia autorului, SUA trebuie să țină cont și de interesele sale naționale într-o lume în care ea este concurată economic, iar politic și militar nu va putea susține singură un echilibru. El sugerează că America ar trebui să privească înapoi în sec. XIX, și la politica americană din acea vreme, afirmând că „Wilsonismul nu poate fi unica bază pentru era ce urmează Războiului rece.” În viziunea sa, „America trebuie să aibă grijă să nu înmulțească angajamentele morale câtă vreme resursele financiare și militare pentru realizarea unor politici externe globale sunt reduse.”

În era de după Războiul rece, politica americană s-a bazat pe premisa că poate fi asigurată de o Rusie temperată de democrație, cu o economie de piață sănătoasă. Așa se explică efortul SUA de a sprijini reforma rusească. Mulți critici ai acestei atitudini cred că SUA trebuie să evite amestecul în treburile interne ale Rusiei pentru a nu genera o reacție naționalistă. În general, imperiile în prăbușire generează două cauze de tensiune: încercări din partea vecinilor să profite de slăbiciunile centrului imperial, și eforturi din partea imperiului în decădere să-și restabilească autoritatea la periferie. Ambele procese se desfășoară simultan în statele succesoare ale URSS (de ex. Iranul și Turcia încearcă să-și sporească rolurile în republicile din Asia Centrală, iar Rusia încearcă să-și mențină o oarecare influență). Despre situația internă a fostei URSS, Kissinger afirma: „Pe teritoriul fostei URSS nu toți anticomuniștii sunt democrați și nu toți democrații se opun imperialismului rus.” B. Elțin a menținut armate rusești pe teritoriul celor mai multe foste republici sovietice, toate membre ale Națiunilor Unite. Astfel integrarea Rusiei în sistemul internațional este sarcina cheie a ordinii internaționale pe cale apară. Noua ordine mondială trebuie să facă față unor provocări: la fel cum există o frică de tendințele imperialiste ale Rusiei, și o Germanie unită provoacă îngrijorări. Țările plasate între ele sunt îngozite de vidul de securitate ce stă să se creeze; de unde intensă lor dorință de protecție americană – exprimată prin apartenența la NATO. Despre situația europeană, Kissinger afirmă: „America nu va mai fi dispusă să sacrifice atât de mult pentru securitatea Europeană și va fi tentată de izolaționism; în consecință Germania va insista asupra influenței politice la care îi dă dreptul puterea sa economică și nu va mai fi atât de dependentă de sprijinul militar american și de cel politic francez.” Însă aceste tendințe nu sunt prea evidente deoarece Helmut Kohl este un continuator al tradiției lui Adenauer. Nu este în interesul nici unei țări ca Germania și Rusia să se definească una pe cealaltă drept principal partener sau principal adversar.

În 1994, SUA s-a opus admiterii Poloniei, Ungariei, Rep. Ceha și a Slovaciei (fostele semnatare a Pactului de la Vișegrad), președintele Bill Clinton susținând un proiect numit „Parteneriatul pentru Pace.” Situația de după Războiul rece al unor țări s-a schimbat: atâta timp cât URSS a fost privită ca o amenințare atât de către Japonia cât și de SUA, interesele naționale au fost identice. După 1990 situația s-a schimbat, Japonia disociindu-se de SUA, alocând sume importante apărării. În 1992, Japonia a afirmat că nu ar accepta o capacitate nucleară nord-coreeană. Totodată relațiile sino-americane sunt importante, un eventual conflict între cele două ar izola SUA în Asia, deoarece toate statele asiatice s-ar disocia de SUA

indiferent că percep sau nu China ca un potențial stat cu tendințe imperialiste. China la rândul ei, este favorizată de o politică americană în Asia. Pentru China, SUA, prin implicarea sa în Asia, putea fi o contrapondere la rivalii Chinei: Japonia și Rusia.